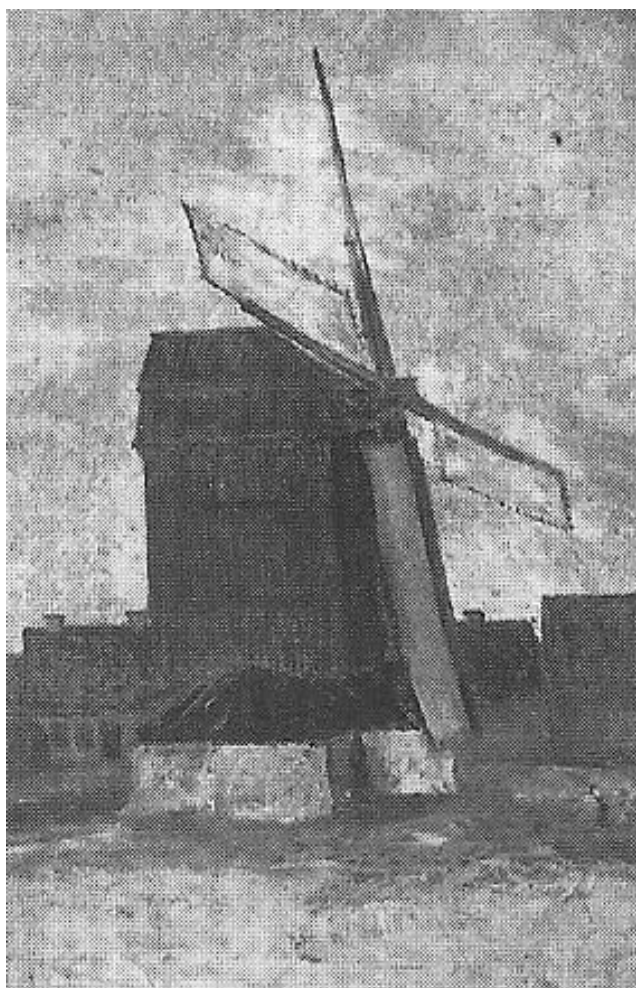

Jutahusen

**Utveckling av namnskicket i en kulturhistoriskt betydelsefull
stadsdel i Lund**

Uppdaterad D-uppsats i svenskan
April 2010/December 2013
SOL, Lunds universitet
Tapio Honkanen

Kontakt: tapiohonkanen@hotmail.com

Omslagsbild: Jutamöllan. Fotografi av en osignerad akvarell i Kulturens arkiv i Lund.

Sammandrag

Jutahusen är en stadsdel i västra delen av staden *Lund*. På 1800-talet började fattigt folk från landsbygden bosätta sig i området. De rådande omständigheterna gör gällande att ordet *juta* i sammanhanget har använts i betydelsen 'främling' med starkt nedsättande nyanser. Den gamla bebyggelsen började i slutet av 1800-talet ersättas med tegelhus. Man tog då även obebyggd mark i anspråk. Byggandet var intensivast under det första decenniet av 1900-talet men kompletterande byggande, som ibland föregåtts av rivningar, har pågått ända till 1990-talet. Områdets centrala del består av sex kvarter och sex gator. Av områdets byggnader anses 87 % bygga upp en kulturhistoriskt värdefull miljö.

Områdets namnskick skapades under 1900-talet i fyra etapper: 1) namngivning av gatorna i områdets norra del c:a 1905; 2) namnändringar 1908 och samtidig namngivning av de gator som skapats vid byggandet av områdets södra del; 3) namngivning av kvarteren 1924; 4) enstaka namnändringar 1923, 1946 och 1982. Ett specialfall i utvecklingen av namnskicket är revision av adresser (namn på mikroorter) i mitten av 1920-talet.

Endast sporadiska uppgifter om de tillämpade principerna i namngivningen har bevarats. Man har då hittills använt namntolkningar baserade på namnelementens betydelse i lexikon och på granskning av namnen i deras nutida miljö. I denna studie har namnen placerats in i den närhistoriska miljö där namngivningen skedde. Förfarandet har gett nya insikter om de faktorer som har spelat roll i skapandet av områdets namnskick.

En större andel av namnen anknyter till livet i Jutahusen och då särskilt till Jutahusbornas intresse för fotboll och idrott. Man har också använt namnelementen från Jutamöllan som till 1902 var verksam i området. Dessa element är fördelade så att namnen på *Juta* har sin placering norr och namnen på *Möllan* söder om mölleplatsen. Fördelningen av namnen binder området till en enhet och markerar platsen för Jutamöllan som områdets historiska centrum. Man upptäcker också systematiska förskjutningar i placeringen av namn. Områdets gatunamn kan delas in i grupper enligt principerna 'ledande från/till något' och 'läget vid något'. Ibland är dessa två principer samtidigt närvarande och gatunamnet får då en dubbeltolkning.

Studien visar också att namn inte är stabila enheter. De kan förkortas genom reduktbildning; de kan sprida sig till orter där de saknar historisk anknytning; de kan kollidera med andra namn och då bilda hybrider. Dessa skeenden har lett till att det i området även finns udda namn.

I Jutahusen finns även orter som ännu inte har fått något namn. Då studien anknyter till områdets historia har den också kunnat föreslå motiverade namn för dessa namnlösa orter.

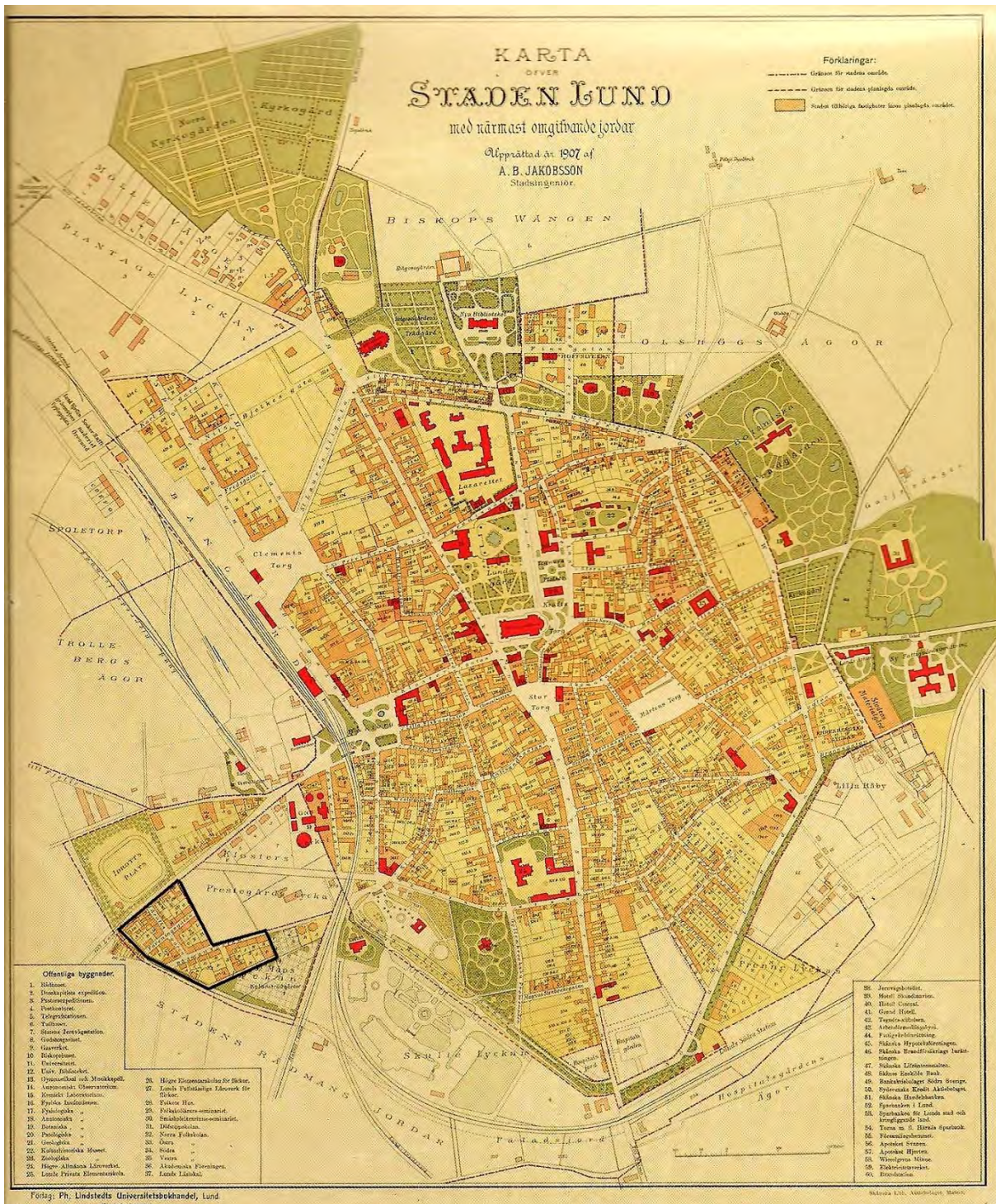
Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Jutahusens utveckling	2
2.1	Området på 1790-talet	3
2.2	Områdets utveckling efter 1790-talet	4
2.3	Den nya bebyggelsen börjar växa fram	7
3	Förleden <i>Juta</i>	9
3.1	Jutamöllan	9
3.2	Betydelser hos <i>juta</i>	10
4	Jutahusborna och deras fritidsintressen	12
5	Gatorna	15
6	Kvarteren	18
7	Revision av portnumren	18
7.1	Omnumreringens principer	19
7.2	Praktiska konsekvenser av omnumreringen	20
8	Byggnadsbeståndet och namnskicket	21
9	Grunder för namngivningen	23
9.1	Koloniområdet <i>St Månslyckan</i>	24
9.2	<i>Pilegatan</i>	25
9.3	<i>Kaniksgatan</i>	28
9.4	<i>Möllegatan</i>	33
9.5	<i>Rådmansgatan</i>	33
9.6	<i>Trollebergsvägen</i>	36
10	Allmänna iakttagelser av namnskicket	37
10.1	Namn som reducerer	37
10.2	Funktionella namngrupper	38
10.3	Förskjutningar i placeringen av namn	39
10.4	Arbetsnamn	40
11	Udda namn	40
11.1	<i>Kaniksgatan</i>	41
11.2	Namn på <i>Svane</i>	41
11.3	Namnhybrider	42
11.4	<i>Klosterlyckan</i>	43
12	Orter som ännu inte fått ett namn	45
13	Sammanfattning av observationerna	46

Källor, litteratur och förkortningar

Bilaga

Karta över Lund 1907. Området för de sex kvarteren i Jutahuset (markering i väst). Genom att ange en gata i Jutahuset kan man med hjälp av Google Earth göra en virtuell promenad i området.

1 Inledning

Förflyttar man sig längs Trollebergsvägen ser man strax efter Svanevägen en smal grusstig till vänster. Stigen leder förbi buskar, träd och staket till hjärtat av ett bostadsområde mellan Polhemskolan och Svaneskolan. Området saknar genomfartsleder och få torde känna till dess existens. Områdets centrala delar omfattar sex kvarter och sex gator och kallas *Jutahusen*. I Bevaringskommitténs bebyggelsehistoriska sammanställning *Lund utanför vallarna 2* har området beskrivits under rubriken *Jutahusen med omgivningar* (LUV2: 154–185).

Under de tjugonio år jag bott i området har jag upptecknat spridda uppgifter om de bebyggelsenamn som förekommer i området. På våren 2007 deltog jag i en kurs i namnforskning och fick då tillfället att presentera några av dessa uppgifter för Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund (DAL). Nu sex år senare presenterar jag en längre och djupare studie av ämnet. Studiens centrala delar har jag i november 2009 lagt fram som min magisteruppsats i svenska. Tack vare ett uppsatsstipendium kunde jag 2011 trycka studien och förse den då med uppdateringar (Honkanen 2011). Nu har jag fått möjligheten att publicera studien i Lunds universitets uppsatsdatabas och har då försett också denna upplaga med uppdateringar. Jämfört med magisteruppsatsen har studien under de tre åren vuxit med drygt 70 %.

I sitt ämnesval är denna studie ingalunda unik. Det finns gott om uppgifter om stadsdelen *Jutahusen*. Man känner till hur områdets byggnader har kommit till (LUV2: 161–182). Man har fått kunskap om livet i Jutahusen genom att intervjua personer som vid olika tidpunkter bott i området (Alwerud 1984: 10). Man vet när områdets gatu- och kvartersnamn har kommit till (Truedsson u.å.). Utgående från lexikala betydelser hos namnens beståndsdelar har man fått kunskap om de tillämpade namngivningsprinciperna (Pamp 1998: 91–93). Och med hjälp av Jan Mårtenssons bok om stadsdelen *Väster* (Mårtensson 2003) kan man betrakta dessa uppgifter in i ett större sammanhang.

Man känner emellertid inte till områdets namnhistoria, dvs. man vet inte exakt vilka bebyggelsenamn som funnits i Jutahusen. Tar man reda på alla dessa namn kan man se hur områdets namnskick har utvecklats och man kan då också bättre förstå dess nuvarande namnskick.

Med några få undantag tycks ingen direkt information om namngivningsprinciperna ha bevarats. Man kan kompensera bristen genom att ta områdets närhistoria i betraktande (jfr Johansson 2007: 20f). Med denna tolkningsmetod kan man studera namngivningen vid de

aktuella tidpunkterna. Det har gett nya insikter om de tillämpade namngivningsprinciperna. De lexikala tolkningarna kan då kompletteras och i förekommande fall justeras.

Studien kommer att visa att områdets namnskick har en komplicerad utvecklingshistoria. Studien presenterar också intressanta uppgifter om funktionella namngrupper, reduktbildning och hybridisering.

Fast studien är skriven som ett akademiskt lärdomsprov kan den även ha ett allmänt intresse eftersom den anknyter till Lunds närhistoria. En speciell målgrupp för studien är naturligtvis de boende i stadsdelen *Jutahusen*. Den nya kunskapen om namnen i Jutahusen kan man också använda i områdets namnvård: Känner man till på vilka grunder namngivningen har skett kan man lättare agera för namnens bevarande. Känner man till områdets historia kan man lättare tillämpa en god ortnamnsned i vidare utveckling av områdets namnskick.

Stommen för studien består av information som jag hämtat från Bevaringskommitténs bebyggelsehistoriska rapport *Lund utanför vallarna 2* (LUV2). För att inte göra källhänvisningarna till ett monotont och tungt inslag i studien har jag i de beskrivande avsnitten (Kapitlen 2 och 4) varit återhållsam med referenser till denna källa. Truedssons (u.å.) uppsats *En Lundainstitution under 75 år* om Byggnadsnämnden anger tidpunkterna för namnens tillkomst ända till slutet av 1949. Truedssons uppgifter har jag kontrollerat med originalkällor som jag då också använt som referenser. Namntolkningarna är mina om annat inte har angetts.

Jag har haft ambitionen att för studien granska samtliga relevanta handlingar i Lunds stadsarkiv och Landsarkivet i Lund. Eftersom materialet är omfattande har arkivkällorna kanske inte ens för denna upplaga blivit helt uttömda.

Studiens struktur är följande: 1) Områdets utveckling som skapat orter för namngivning; 2) Jutahusbor vars liv och intressen återspeglas i namnskicket; 3) namngivningen; 4) namngivningens grunder där kunskap om områdets historia och Jutahusbor kommer till användning; 5) regelbundenheter och oregelbundenheter i namnskicket; 6) förslag till namn på orter som ännu inte har fått något namn.

2 Jutahusens utveckling

När man bebygger ett område skapar man också orter som behöver namnges. Följaktligen är det på sin plats att studera hur området *Jutahusen* har kommit till. I detta avsnitt följer vi områdets utveckling från slutet av 1700-talet till våra dagar. Som redan omnämnts har

huvudkällan för framställningen varit Bevaringskommitténs bebyggelsehistoriska rapport *Lund utanför vallarna 2* (LUV2).

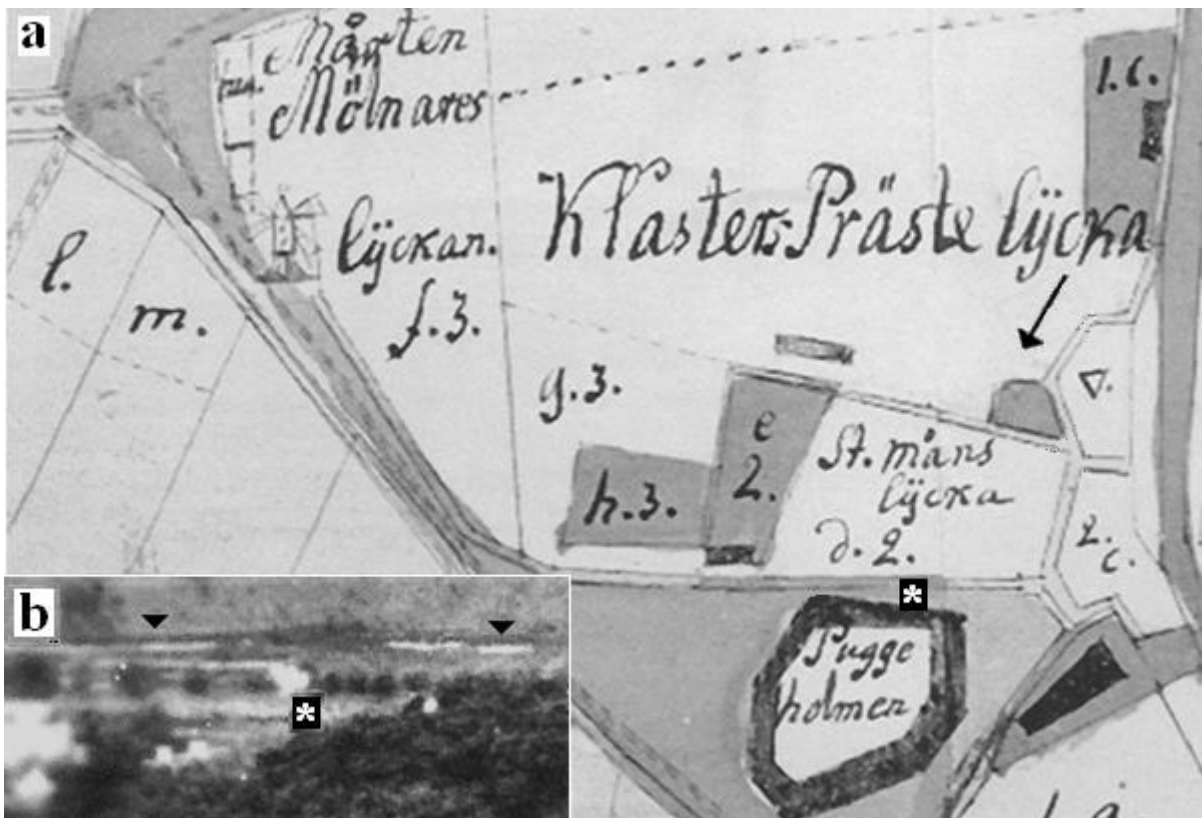
2.1 Området på 1790-talet

För c:a tre hundra år sedan fanns det strax utanför stadens västra tull fem odlingsmarker: St Peters Klosters Prästegårdslycka (förkortad *Prästelyckan*), St Månslyckan och Mårten Möllares lycka (förkortad *Möllarelyckan*). Prästelyckan fanns norr om St Månslyckan. Dessa två lyckor gränsade till Möllarelyckan i väster. Väster om Möllarelyckan fanns Rådmansvången.

Strax söder om St Månslyckan fanns Puggeholmen, en lycka som en vattenfylld grav avskilde från den omkringliggande ängsmarken (Fig. 1a, *pugga* 'groda', se Ingers 1962: 71). En likadan lycka, *Gidsholmen* (*Gisholmen*, *Giessholmen*) fanns i Skultelyckan några hundra meter sydost motsvarande området för dagens Stadsparksdammen (KSL: 24f, Ingers 1962: 62 som med reservation etymologiserat *gid* som *get*). Förmodligen användes lyckorna som betesmark och den omkringliggande graven har då tjänat som inhägnad. Puggeholmen och Gidsholmen hörde 1700 till stadens 33 allmänna dammar (SFM 1903 bilaga 6: 18, Blomqvist 1985: 31).

Prästelyckan ägdes av St Peters Klosters kyrka. Rådmansvången ägdes av staden. Prästelyckan och Rådmansvången var löningsjordar för prästen vid Klosters kyrka resp. stadens borgmästare och rådmän. Följaktligen kallas Rådmansvången ibland också *Magistratens löningsjord*. Begreppet *löningsjord* innebär att en del av prästens och tjänstemännens lön bestod av nyttjanderätten till lyckorna. St Månslyckan har fått sitt namn efter St Måns kyrka på andra sidan av stadsvallen men lyckan var i slutet av 1700-talet kommit i privat ägo. Mjölnaren vid en intilliggande kvarn ägde Möllarelyckan. Denna person var 1704 Mårten Möllare. Lyckans längre namn kan då härledas från honom. Puggeholmen fanns på mark som än hört till staden än varit i privat ägo och har då betraktats som en del av Skultelyckan.

Vägen till Lomma gick längs norra sidan av Prästelyckan, Möllarelyckan och Rådmansvången. Från vägen utgick en mindre väg åt syd mellan Rådmansvången och Möllarelyckan. Vägen löpte förbi den ovannämnda kvarnen och förenade sig med Malmövägen i söder (KSL: 62). Förbindelsen med Malmövägen saknas emellertid 1899 (Bagges samling. Bild 2501. Lunds universitetsbibliotek). Det betyder att förbindelsen kan ha skurits av när järnvägen byggdes 1856. Vägens norra del i nivå med kvarnen kallades *Möllesträtet*

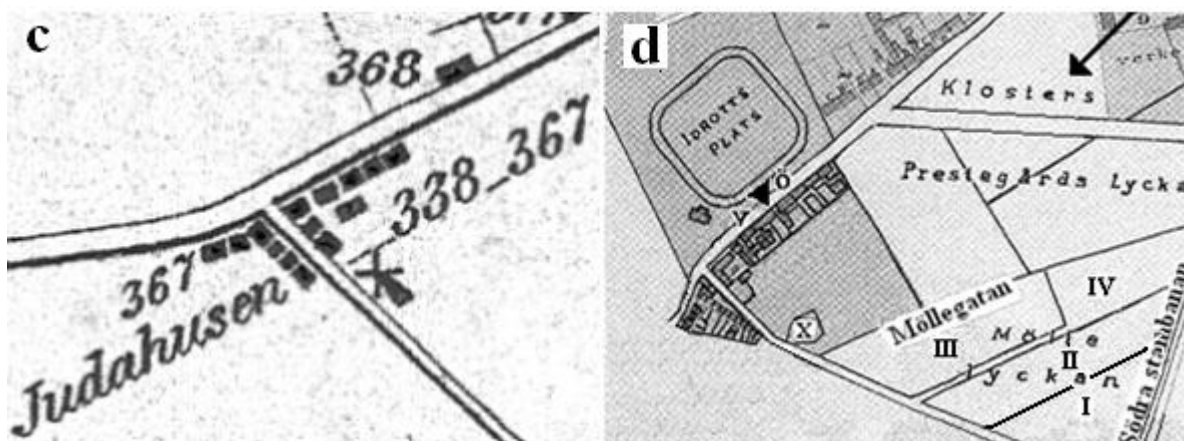
(Möllarestrådet, Møllevägen m.m.) (SFM 1903 bilaga 6: 32–33). Från Möllestrådet utgick en kärrväg åt ost och vägen löpte till St Månslyckans inre delar (SFM 1905 bilaga 110: 2).

2.2 Områdets utveckling efter 1790-talet

Under de sista decennierna av 1700-talet ökade Lunds befolkning med 50 %. Efter en period av stagnation på femton år började Lunds befolkning 1815 växa igen. Från 1815 till 1850 var befolkningsökningen 120 %. Befolkningstillskottet bestod av folk som flyttat från landsbygden till staden och inte t.ex. på inkorporeringar av nya landområden. (Uppgifterna baseras på Blomqvist 1978: 307f, se också Skansjö 2012: 275 med tillväxtperioden 1830–1860.)

C:a 1788 uppstod bebyggelse längs vägen till Lomma i nära anslutning till den tidigare omnämnda kvarnen (LUV2: 154: 3 karta). Bebyggelsen låg dels i Rådman svängen dels i Möllarelyckan. År 1846 styckades Möllarelyckans norra del till byggnadstomter (LUV2: 155: 2).

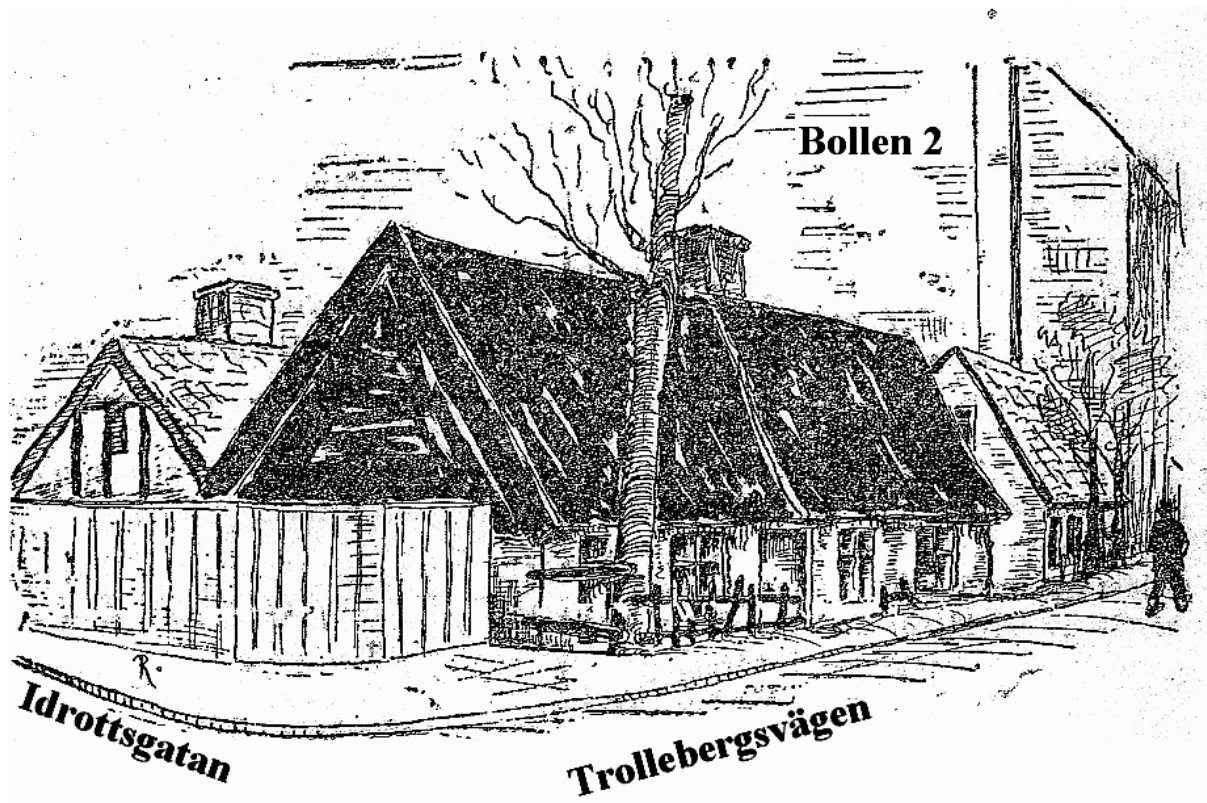
Man upptäcker att bebyggandet av området sammanfaller med två perioder av befolkningstillväxt. Det betyder att bebyggandet kan ha ett samband med den ökade inflyttningen till Lund. Man kan anta att de som flyttade till området var personer som inte lyckades hitta en lämplig bostad inom stadskärnan. Fast uppgifter från mitten av 1800-talet

Fig. 1. Utvecklingen av Jutahusområdet från slutet av 1700-talet till slutet av 1800-talet. **a** Området år 1784. De enda byggnaderna är kvarnen och mjölnaregården. Pilen anger orienteringen för **b**. **b** Puggeholmen med graven (pilspetsar) på 1860-talet. Asterisk i **a** och **b** har använts som lägesmarkör. **c** Området år 1866. Flera hus har byggts norr om Jutamöllan längs Möllestrådet och kallas kollektivt *Judahuset*. **d** Området år 1896. Bebyggelsen har blivit tätare. Pilspetsen markerar gränsen mellan västra (v) och östra (ö) delen av Jutahuset. X markerar läget för Jutamöllan. I, II, III och IV anger styckningen av Möllelyckan enligt kartan i LUV2: 156. Pilen anger orienteringen för Fig. 3. Bildkällorna: **a** Kartan av Bergman/Espman från 1704/1784 i Lunds universitets arkiv. Foto: Fredrik Tersmeden. Se även *Kartornas Lund* (KSL: 23–24). **b** Delförstoring av bilden på postkortet *Klostergatan på 1860-talet* (LUN). **c** Stadskartan från 1866 (KSL: 73). **d** Stadskartan från 1896 (KSL: 83) här med tilläggsmarkeringar.

är knappa har en sådan flyttning till området bevisligen ägt rum i slutet av 1800-talet då Nöden, ett annat småfolksområde i Lund, hade byggts ut och tillgång på billig tomtmark för enklare bebyggelse inom stadskärnan hade blivit begränsad (LUV2: 20: 2, Ek 1982: 86, 87). Kvarnen kallades *Jutamöllan*. Det första belägget på namnet är från 1819 (LUV2: 154: 3). I Möllarelyckan, på stället motsvarande Bollen 8 i hörnet Idrottsgatan/Trollebergsvägen, fanns 1844 ett hus som kallades *Jutahuset* (LUV2: 155: 2). Detta hus kan sedan ha gett sitt namn åt resten av bebyggelsen.

Bebyggelsen i nordöstra hörnet av Rådmansvången kallades *Båtsmanshuset* efter en huslänga med odlingsmark. Det första belägget på namnet är från 1788 (LUV2: 176: 1). Vid Fjelievägen fanns också båtsmanshus. Dessa hus omnämns för första gången 1839 (LUV2: 187: 1). Det betyder att båtsmanshuset i Rådmansvången är det äldsta. Följaktligen har Skånska rekognosceringskartan från 1817 (företalet till SRK) markering för hus som kan identifieras som båtsmanshuset i Rådmansvången men saknar markering för båtsmanshusen vid Fjelievägen (KSL: 62). Husen användes för avlöningen av båtsmän som staden var skyldig att hålla för flottans räkning. Beträffande båtsmanshuset i Rådmansvången försvann denna koppling till 1823 (LUV2: 176: 2) och huslängan började betraktas som en del av Jutahuset (Fig. 1c). Odlingsmarken delades successivt in i 21 tomter bestående av ett enkelt

Fig. 2. Hörnet *Idrottsgatan/Trollebergsvägen* 1932 strax innan rivningen av rucklen. Bland dessa hus har 1844 funnits ett hus som kallats *Jutahuset*. (Bilden är baserad på Christenssons pressklipp 1: 59. Lunds stadsarkiv.)

bostadshus och en odlingslott. Båtsmanshusen vid Fjelievägen behöll däremot sin identitet och *Båtsmanshuset* användes i adresser ännu 1914 (Ingers 1962: 18).

Husen i östra delen av Jutahuset brann ner 1881. Den nedbrunna delen byggdes under följande år upp igen med hus av tegel (området markerat med *ö* i Fig. 1d). Den skonade västra delen bestod av ruckel strax intill mjölnaregården (området markerat med *v* i Fig. 1d). I dagens Jutahuset markerar Idrottsgatans början vid Trollebergsvägen gränsen mellan den nedbrunna östra delen och den skonade västra delen. Det är också värt att notera att ett gårdshus av tegel från c:a 1862 klarade sig i branden och är då områdets äldsta byggnad (LUV2: 169: 1, 3).

I slutet av 1700-talet införlivades södra delen av Möllarelyckan med St Månslyckan. Genom avstyckningar 1839 och 1844 delades St Månslyckan upp i tre bitar som senare fick beteckningarna 4 (i öster), 3 (i väster) och 2 (söder om 3 och 4). St Månslyckan 2 kallades *Möllestycket* (SFM 1905 bilaga 109).

På 1860-talet hade Puggeholmen förvandlats till en landtunga som i öster och söder var omgärdad av vatten (Fig. 1b). Puggeholmen "med kanal" existerade ännu 1876 när området åter kom till staden ägo (SFM 1903 bilaga 6: 18) men har försvunnit 1896 (Fig. 1d).

Fig. 3. Början av byggandet av Jutahuset sett från öster. **a** Foto från 1897. Jordhögen framför Båtsmanshusen (A) signalerar början av byggandet av Bollen 5. **b** Foto från 1899 med Bollen 5 under byggnad (C). B i **a** och **b** markerar brandmuren till Bollen 2 från 1897. Vägen i förgrunden är Sydvästra infartsvägen (Svanevägen). För allmän orientering se Fig. 1d. Bildkällorna: **a**. Kulturens arkiv. Dateringen av fotot har gjorts av mig. **b**. Bagges samling. Bild 2497. Delförstoring. Lunds universitetsbibliotek.

Det betyder att graven bör ha fyllts igen mellan 1876 och 1896. Holmen har då förenats med den angränsande odlings- och betesmarken. Området fick beteckningen *St Månslyckan 1*.

Man upptäcker att efter dessa utvidgningar endast en del av *St Månslyckans* yta består av den ursprungliga lyckan (dvs. östra delen av *St Månslyckan 2* samt *St Månslyckan 3* och *4*). Namnet *St Månslyckan* kändes då kanske förlegat och lyckan började kallas *Möllelyckan* (Fig. 1d).

2.3 Den nya bebyggelsen börjar växa fram

När södra stambanan från Malmö 1856 nått Lund anlades flera industrier i anslutning till järnvägsstationen: Gasverket 1862, Lunds nya gjuteri och mekaniska verkstad 1870, Armaturfabriken 1890, m.m. (Tapper 1986: 185, 120 resp. 77). Många Jutahusbor var arbetare i dessa industrier och hade då möjligheten att bo nära sin arbetsplats.

Byggandet av ett nytt husbestånd inleddes år 1897 när Per Jakobsson Palmqvist (1870–1926), som genom sin hustru blivit ägare till Jutamöllan och den tillhörande marken,

lät stycka en tomt vid vägen till Lomma. På tomten uppfördes samma år en byggnad, *Bollen 2*, i rött tegel. Västra delen av Jutahusen kom då att bestå av en modern byggnad och de ruckel som klarat sig från branden 1881 (Fig. 2). Till 1903 hade Palmqvist förvärvat ytterligare mark, styckat marken till tomter och sålt dem. Utformningen av gatunätet i norra delen av Jutahusen kan ha varit hans verk (LUV2: 156: 2).

Det inledande byggandet norr om kvarnen har av en slump blivit dokumenterat på bild. I Fig. 3a ser man Jutamöllan och Båtsmanshusen vid Möllestråtet. I Fig. 3b ser man norr om kvarnen ett hus, *Bollen 5*, under byggnad.

År 1888 köpte malttorkare *Johan Fredrik Eskilsson* (1840–1928) St Månslyckan 3. Åren 1901–1902 styckade han marken till tomter. Trots att staden 1900 hade anslutit de tidigare husen, som omnämns ovan, till stadens vattenledningsnät fick de nya fastighetsägarna avslag på sin ansökan. Det anses ha fördröjt den fortsatta försäljningen av tomter med några år (LUV2: 157: 1). Alternativt berodde fördröjningen på att staden betraktade Eskilssons förvärv av St Månslyckan 3 som olagligt och ville ta landet från honom. Det ledde 1903 till en rättegång mot Eskilsson och de personer som hunnit köpa tomter av honom (SFM 29/6 1903 bilaga 6: 55). Men det är också möjligt att Eskilsson förutsatte att tomtköparna skaffar sina tegel från ett nyligen grundlagt tegelbruk och väntan på brukets igångsättande har fördröjt försäljningen (s. 31). Hur som helst kom också St Månslyckan 3 att så småningom betraktas som en del av Jutahusen. Trots sin ordnade karaktär bör byggandet betraktas som vilt då stadsplanen för området fastställdes först 1/2 1907.

Det fanns en påtaglig kontrast mellan de nya husen och den gamla bebyggelsen. Under de första åren besvärades de boende i de nybyggda husen av en avstjälpningsplats i Rådmanstvången dit även ett öppet kloakdike från Båtsmanshusen rann. Problemet blev avhjälpt med rivningen av Båtsmanshusen strax efter byggandet av en folkskola 1910–1912 i Rådmanstvången strax intill Jutahusen. Skolan kallades först *Nya skolan* men fick efter invigningen i januari 1913 namnet *Klosterskolan*. Fastigheterna i hörnet Idrottsgatan/Trollebergsvägen köptes 1929 av staden (SFM 27/9 1929 § 156). Som redan omnämns fanns bland dessa fastigheter 1844 ett hus som kallades *Jutahuset*. Husen närmast gatuhörnet revs strax efter 1929. Resten av husen revs 1932.

Jutahusen låg på mark som hörde till staden och Jutahusborna anknöts då till Lunds stadsförsamling (från 1943 kallad *Domkyrkoförsamling*). Området gränsade till mark som hörde till St Peters klosters socken och kommun. St Peters kloster inkorporerades 1914 till staden och invånarna i Jutahusen flyttades till St Peters klosters församling 1962.

© Carlsberg, Sverige

Fig. 4. Johan Jacob Döbelius/von Döbeln.

3 Förleden *Juta*

Ordet *juta* finns som förled i namnen *Jutamöllan* och *Jutahusen*. I detta avsnitt presenterar jag olika betydelser hos ordet *juta*. Eftersom *Jutamöllan* är det äldsta namnet kan det vara av intresse att även känna till några fakta om kvarnens historia och verksamhet.

3.1 Jutamöllan

En av väderkvarnarna på Erik Dahlbergs teckning över slaget vid Lund 1676 förmodas vara Jutamöllan (LUV2: 154: 3). Det betyder att kvarnen kan härstamma från den danska tiden. Kvarnen ägdes 1740 av medicine professor *Johan Jacob von Döbeln* (1674–1743) (LUV2: 154: 3), ursprungligen *Döbelius*, mest känd som grundare av Ramlösa brunn (BLM: 138f och Fig. 4). Efter von Döbeln har man uppenbarligen tappat intresset för kvarnen då den under de följande 75 åren officiellt endast haft en ägare av vilken man dessutom inte vet när han förvärvat kvarnen och när han sålt den vidare (se LUV2: 155: 1). Det betyder att kvarnens verksamhet efter von Döbeln kan ha stagnerat. Att så har varit fallet stöds av det faktum att kvarnen inte är markerad på Skånska rekognosceringskartan, som för Malmöhus läns del blev färdig 1817 (företalet till SRK), fast byggnaderna i anslutning till kvarnen är noggrant markerade (KSL: 62).

Under första hälften av 1800-talet utvecklades rikets jordbruk kraftigt. Tack vare Enskiftet 1803 steg andelen av odlad mark i Malmöhus läns från 16,5 % till 43 % (Johannesson 1971: 377). Utvecklingen av nya jordbruksmetoder ledde till att avkastningen också blev större. Mellan 1805 och 1870-talets första hälft steg nettokorntalet för spannmål från 3,7 till 5,1 för riket som helhet – en ökning med nästan 40 % (Gadd 2000: 315). Samtidigt ökade Skånes befolkning. Kraftigast var tillväxten i Malmöhus län där ökningen 1800–1850 var 78,2 % (Johannesson 1971: 387).

Ökad spannmålsproduktion och ökad konsumtion per capita, som enligt ovan tog fart i början av 1800-talet, ledde till brist på kvarnar (Ek 1962: 189, 253f, 255). Man kan förmoda att förfallna kvarnar då har tagits i bruk. Till dessa kvarnar hörde av allt att döma möllan i Möllevången som försvinner på 1700-talet och återkommer på 1800-talet (LUV1: 62: 1–2). Till dessa kvarnar hörde förmodligen också Jutamöllan som 1819 åter förekommer i

handlingar (LUV2: 155: 1). Jutamöllan ägdes då av drängar. Kopplingen till samhällets lägre skikt antyder att ägarna själva var ansvariga för malningen. Det bör också uppmärksammas att namnet *Jutamöllan* är belagt först vid kvarnens återkomst 1819 (LUV2: 154: 3). Vilket namn kvarnen hade innan dess är okänt.

Jutamöllan var en stolpkvarn som i södra/sydvästra Skåne kallas *stubbamölla* (Ingers 1962: 29), dvs. en mölla utan hätta där man vrider hela huskroppen runt en axel, *stubban* (Johansson 2003: 35f). Det var frågan om en tullkvarn, där traktens bönder kunde mala mot en avgift, *tull*, bestående av en ersättning till mjölnaren och en avgift till möllans ägare. Ersättningen till mjölnaren betalades i form av säd som kunde vara matsäd eller fodersäd (Johansson 2003: 21, 48). Säden kunde användas till bakning eller som mat till husdjur. Följaktligen fanns det i anslutning till Jutamöllan både en bakstuga och en slaktbod (LUV2: 160: 3).

3.2 Betydelser hos *juta*

Förleden *Juta* anses i sammanhanget motsvara ordet *jute*, skånska *jyde* 'person som härstammar från Jylland'. I Lund har i slutet av 1600-talet bott personer som haft detta ord som sitt namn. Man har följaktligen förmodat att *Juta* i *Jutamöllan* anknyter till en dansk, närmare sagt till en jyllänning, eller till en person vid namn *Jyde* (Blomqvist 1978: 313, LUV2: 154: 3, Oredsson 2012: 64 m.m.). Denna tolkning av namn på *juta* har lanserats av Ingers (1962: 28f). Senare åsikter om namngivningsgrunden förefaller vara direkta eller indirekta citeringar av honom. Dessa namntolkningar har kulminerat i uppgifter som gör gällande att Jutahusen i slutet av 1800-talet till stor del har varit befolkat av danskar (se Holgersson 2012: 342).

De återopade uppgifterna om personer vid namn *Jyde* är emellertid 150 år äldre än det första belägget på *Jutamöllan*. Det finns dessutom inga belagda uppgifter om att någon dansk eller någon person vid namn *Jyde* någonsin skulle ha haft något med Jutamöllan att göra. Det finns inte heller några belagda uppgifter om att Jutahusen i något skede över huvudet taget skulle ha varit befolkat av danskar. Det betyder att den föreslagna namntolkningen inte är särskilt trovärdig.

I utvidgad betydelse kan beteckningen *juta* även avse ”tysk eller nästan hvilken främling som helst” (Falkman 1877: 233 *jute*, *jude-*, *juda-*, *juta-*). Det är möjligt att utlänningen i fråga var den ovannämnda Johan Jacob von Döbeln/Döbelius, Jutamöllans ägare 1740. Han föddes i Rostock 1674, flyttade till Sverige 1695 och adlades 1717 (BLM:

138). I så fall har namnet *Jutamöllan* existerat i muntlig tradition i 79 år (från 1740 till 1819) utan att namnet har lämnat något spår i handlingar.

Juta har också använts som ett skymf- och okvädingsord (SAOB 13: J 308 *jute*). Hur starka negativa nyanser ordet *juta* har haft i det lokala språket vet man inte då SAOB baseras på skriftliga källor. Man kan ändå förmoda att de dansk-svenska krigen 1808–1809 och 1813–1814 har lett till en skärpning av dessa nyanser. Om man antar att *juta* här har använts som ett skymf- och okvädingsord är det möjligt att föra namntolkningen ett steg vidare.

År 1832 avskildes Jutamöllans marker från möllan och år 1842 såldes möllan på exekutiv auktion (LUV2: 155: 2). Det betyder att ägaren till Jutamöllan har råkat i ekonomiskt obestånd. Det är överraskande då förutsättningar för vinstgivande verksamhet under kvarnbristen tvärtom borde ha varit goda (se ovan). Det ekonomiska obeståndet har knappast uppstått över en natt. Då kvarnen kan ha tagits i drift i förfallet skick (se ovan) kan dess verksamhet redan från början ha varit vacklande. Kvarnen kan då i folkmun ha fått namnet *Jutamöllan* där benämningen *juta* anknyter till de nedsättande nyanserna av ordet. Benämningen *juta* passade också bra för den senare bebyggelsen som av allt att döma var anlagd för fattiga inflyttare från landsbygden som under Lunds expansion 1815–1850 inte lyckades hitta bostad inom stadskärnan (se ovan). Då det finns ett tidsmässigt samband mellan försäljningen av Jutamöllan på exekutiv auktion 1842 och det första belägget på *Jutahuset* 1844 kan benämningen *juta* ha spritts från den ruinerade möllan till den usla bebyggelsen just vid denna tid.

Förleden *Juta* påträffar man också med stavningar *Juda-*, *Jyda-*, *Gjuta-*, *Guta-*. Dessa namnformer anses vara yngre varianter (LUV2: 154: 3). Av dessa namnformer är *Gjuta* och *Guta* okända för både SAOB och Falkman (1877). Med tanke på de nedsättande nyanserna av *juta* kan namnformerna *Gjuta* och *Guta* vara försök till förskönande omskrivningar.

Det finns också indikationer på att man i början av 1900-talet undvikit användningen av *juta* i offentliga sammanhang. I Stadsfullmäktiges protokoll kallar man bebyggelsen omväxlande *Jutahusen* och sk. *Jutahusen*. Den gängse benämningen för Jutamöllan har varit *Klostermöllan* och *Västra väderkvarnen*. Man får intrycket att namnen på *juta* vid denna tid ännu inte var helt etablerade eller accepterade.

Som vi kommer att se har Jutahusborna i början av 1900-talet inte använt ordet *juta* i namngivningen av orter i området. Att man avstått från att använda det namnelement som närmast legat till hands är ytterligare en indikation på att ordet *juta* vid den tiden haft nyanser som inte gett positiva associationer.

4 Jutahusborna och deras fritidsintressen

Av de hushållsföreståndare som 1910 bodde i området hade 81 % flyttat till Lund från andra orter (Alwerud 1984: 31 tabell). Jutahusborna hade då en mycket varierande härkomst. Som redan omnämnts hörde Jutahusborna inte till St Peters klostrets socken och församling, som låg närmast, utan till Lunds stadsförsamling (Domkyrkoförsamlingen) och betraktades då formellt som stadsbor fast de bodde på landet. Att bosättningen verkligen betraktades som stadsbebyggelse utanför staden ser man av det faktum att man tagit bebyggelsen med på stadskartan från 1866 fast den låg så långt utanför stadskärnan att husens läge måste presenteras separat (KSL: 73). Området var tätbebyggt. År 1929 var kvarteren *Sparken* och *Möllevingen*, som finns i området, de två tätast bebodda kvarteren i Lund med 500 personer/hektar (Lunds Dagblad 24/12 1929, artikeln *Bebyggda lyckor och vångar*).¹ Det fanns också andra faktorer som förenade Jutahusborna. Dessa faktorer har jag här presenterat med Bevaringskommitténs rapport (LUV2) som huvudkälla. Som vi senare kommer att se har dessa faktorer också haft betydelse för utformningen av områdets namnskick.

Idrottsintresset

Man hade 1891 byggt en idrottsplats norr om Jutahusen på andra sidan av vägen till Lomma. Efter Rörslöjbanan i Malmö kan denna idrottsplats ha varit den andra anläggning i Sverige som kallats *Idrottsplats*. Idrottsplatsen i Jutahusen är nu förmodligen den äldsta i landet som fortfarande är i bruk. Anläggningen drevs först av föreningen *Lunds idrottsplats* men 1948 tog staden över ansvaret. I början var idrottsplatsen främst avsedd för tävlingscykling på sommaren och skridsko- och kälkåkning på vintern. År 1919 byggdes idrottsplatsen om för att göra den bättre lämpad för friidrott och fotboll som med början av sekelskiftet hade blivit populära sportformer. (Stycket är en resumé av Blom et al. 1991: 63–68.)

Jutahusborna hade ett stort intresse för fotboll. Verksamheten skedde inom LBK (Lunds Bollklubb) bildad 1919 som en utbrytarklubb från LGIF (Lunds gymnastik- och idrottsförening). Klubben kallades *Krubban* pga. dess ungdomliga prägel. Fem av elva spelare i LBK:s juniorlag har 1920 kommit just från Jutahusen. (Stycket baseras på Ericsson och Wickström i *Sydsvenskan* 14/6 1979 resp. 8/11 1987, Blom et al. 1991: 22, LBK: 19.)

---

¹ För att citera källan ordagrant var det andra kvarteret egentligen Möllevången: "[...] de tätast bebyggda delarna av Lund äro de båda kvarteren Möllevången och Sparken mellan Møllegatan och Rådmansgatan." Då kv. *Møllevången* anlades först 1931 (SFM 27/11 1931 § 279 bilaga 144 och 18/12 § 300) kan man i artikeln ha förväxlat *Møllevingen* och *Møllevången* (jfr s. 18).

Bostads(rätts)föreningar

Jutahusborna var med i den tidiga bostadsföreningsrörelsen (föregångaren till bostadsrättsföreningar), som hade uppstått i slutet av 1800-talet. Stadens andra och stadens äldsta ännu existerande bostadsrättsförening vid namn *Framtid i Lund* grundades 1902 i Jutahusen och finns i huset *Sparken 2*.² Föreningen *Framtid i Lund* bestod av tolv familjer. Huset kallades *Tolvmannahuset* eller *Föreningshuset*. År 1908 köpte föreningen huset *Foten 8* kallat *Gråberget* eller *Blåkulla*.³

Som redan kommit fram var flera Jutahusbor arbetare på Carl Holmbergs mekaniska verkstäder och Armaturfabriken. Beskrivande för dessa Jutahusbors ställning som arbetare var att cheferna på dessa fabriker lär ha gått i borgen för föreningens lån (LUV2: 175: 2).

Under de tidiga åren kan det ha funnits också andra bostadsrättsföreningar i området. I så fall har de senare upplösts eller ombildats. Den nästa bostadsrättsförening om vilken det finns konkreta uppgifter är den fortfarande existerande bostadsrättsföreningen *Eskil* i Möllan (Väderkvarnen) 7 som grundades 1931.⁴

Koloniträdgårdar

Koloniträdgårdarna var den viktigaste ekonomiska och rekreativa tillgången för Jutahusborna (Alwerud (1984: 47).

Ett privat koloniområde anlades vid sekelskiftet i Prästelyckan och det kan ha varit det första koloniområde som hade en anknytning till staden. Jutahusbor hörde då till stadens första kolonister. Som redan kommit fram hörde Prästelyckan till St Peters klostrets socken. Efter inkorporeringen av St Peters klostrets socken år 1914 tog staden över arrenderingen.

---

² Stadens första bostadsförening var enligt Lunds adresskalender *Enighet* (återgetts ibland som *Enigheten*) på Östra Vallgatan 39, grundad 1901, senare med portnumren 49 och 51 (LSA 1901: 13, 1915/16: 73 resp. 1929/31: 110). Föreningen kan ha ombildats i en annan adress och med ett annat namn då huset för föreningen av allt att döma har rivits (se LSK3: 27, 138 där de angivna adresserna har nybyggda hus: nr 39 från 1913, nr 49 från 1945 och nr 51–53 från 1961).

³ I Lunds adresskalender har bostadsföreningen ända till 1928 upptecknats med namnet *Framåt* (LSA 1928: 85). Då ägaren till fastigheten enligt kalenderns fastighetsregister alltid har varit *Framtid* kan namnet *Framåt* vara en felaktig uppgift. Det rätta namnet framträder successivt efter införandet av de nya portnumren (s. 18f). I adresskalendern 1929/31 har *Framåt* den gamla adressen medan *Framtid* (återgetts som *Framtiden*) har den nya adressen (LSA 1929/31: 110).

⁴ Bostadsrättsföreningen *Eskil* har med all sannolikhet fått sitt namn efter den på s. 8 omnämnda J. F. Eskilsson. Föreningen köpte nämligen tomten för sitt hus från Eskilssons sterbhus (LSA fastighetsregister 1929/1931: 140 och 1932: 85). Tomten var stamfastighet från vilken samtliga styckningar av St Månslyckan 3 till tomterna i kvarteren *Möllan* (nu *Väderkvarnen*) och *Möllevingen* (nu *Kvarnvingen*) hade ägt rum (LUV2: 180:3). (För Eskilsson och hans familj se Christenssons pressklipp 10: 62, Lunds stadsarkiv och Blomqvist 1978: 343.)

Koloniområdet avvecklades i mitten av 1960-talet när man började planera byggandet av en skola i området.

År 1907 anlade staden ett koloniområde söder om Jutahusen. Efter Östra koloniområdet i hörnet av Dalbyvägen och Tornavägen från 1905 (LUV1: 280) var det nya koloniområdet det andra koloniområde som anlagts av staden. Över hälften av koloniområdet fanns på den odlings- och betesmark som tidigare införlivats med St Månslyckan (s. 6). Största delen av detta område hade bestått av Puggeholmen. Koloniområdet var inte avsett för att vara en permanent anläggning då det fanns planer på att järnvägslinjer skulle dras över området. Dessa planer blev dock inaktuella på 1910-talet och de ströks 1922. Koloniområdet kallades vid bildandet *Västra koloniområdet*. Det gängse namnet för området blev emellertid *St Månslyckan*. (Möjliga orsaker till namnbytet tas upp på s. 24f.)

Behovet av nya kolonilotter blev akut 1931 då kolonister pga. Gasverkets utbyggnad blev uppsagda från den del av Prästelyckans koloniområde som låg norr om Svanevägen. För att tillfredsställa det ökade behovet anlade staden 1931–1937 ett nytt koloniområde i södra delen av Rådmansvången, väster om Rådmansgatan som på den tiden sträckte sig till södra stambanan. Det var frågan om betesmarker som hört till Borgmästaregården vid Trollebergsvägen. Utgående från dess läge fick området namnet *Borgmästaregårdens koloniområde*. Det gängse namnet på området blev emellertid *Haga* (KLM: 86).

St Månslyckan och *Haga* är alltså spontana, naturligt framvuxna namn. Efter att Stadsarkitektkontoret påpekat att koloniområdena ännu inte fått officiella namn föreslog Namnberedningen 1953 namnen *St Månslyckan* och *Borgmästarehagen* (NAB 27/1 1953 § 216). Efter ett upprepat yttrande från Namnberedningen 1956 togs frågan följande år upp i Byggnadsnämnden (BYN 3/4 1957 § 142 med bilaga 142 som omfattar Namnberedningens namnförslag). Byggnadsnämnden skickade ärendet till Koloniföreningarnas centralförening för yttrande. Koloniföreningarnas styrelse tog inte ställning till namnet *St Månslyckan* förmodligen på grund av att koloniområdet redan kallades så men avlog namnet *Borgmästarehagen* (LKC protokollen 16/5 1957 och 6/11 1957). Något beslut i namnfrågan har jag inte lyckats hitta. Det kan betyda att namnen på de två koloniområdena ännu inte har blivit fastställda och att ärendet sedermera har avskrivits eller glömts.

Södra delen av Rådmansgatan till södra stambanan lades igen 1947. Det ledde till att antalet kolonilotter kunde ökas och att *St Månslyckan* och *Haga* blev ett sammanhängande område som dock fortfarande består av två föreningar. Den igenlagda delen av Rådmansgatan förvandlades till en grusstig mellan de två koloniområdena.

Jutahusen – ett självförsörjande område

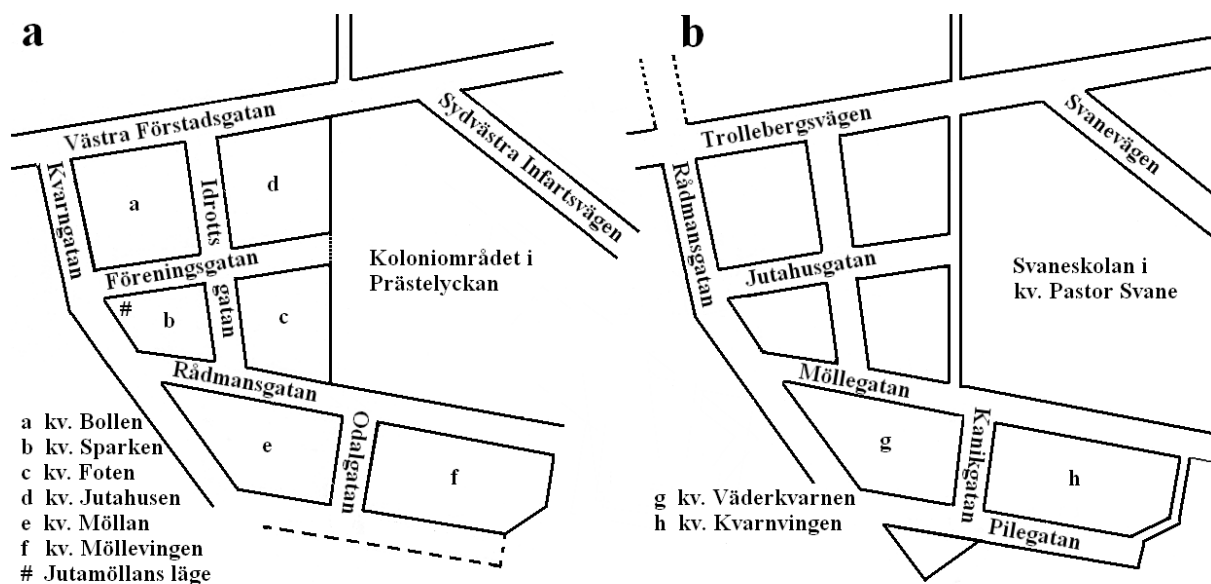
I de sex kvarteren fanns ett flertal hökerier (Sundgren 1995). Ett blindfönster från c:a 1928 med texten L. DAHLGREN/SPECERIAFFÄR/☞/MJÖLKAFFÄR i Kvarnvingen 1 påminner ännu idag om denna tid och fönstret har blivit ett välkänt landmärke i området. Tack vare de små butikerna behövde man besöka stadens centrum mera sällan och området var till en hög grad självförsörjande. I grannkvarteret fanns en skola, *Klosterskolan*, som tagits i bruk i början 1913 (s. 8). Barnen behövde då inte heller lämna området för sin skolgång. Genom idrottsplatsen och koloniområdena hade Jutahusborna också sina fritidsintressen i närheten. De flesta Jutahusbor hade dessutom – som redan kommit fram – sitt arbete i verkstäder i nära anslutning till området.

Det avskilda läget ledde till rykten om kriminalitet och prostitution. Förekomsten av sådan verksamhet tillstyrks emellertid inte av källorna. Vad kriminaliteten beträffar var 1883 drygt tjugo brottslingar bosatta i området. År 1893 – alltså innan den nya bebyggelsen kommit till – hade antalet brottslingar emellertid sjunkit till 5–9 (uppgifterna enligt Ek 1982: 102 karta). Enligt Holgersson (2012: 342) har det under reglementeringsperioden 1877–1907 bott fyra prostituerade kvinnor i Jutahusen. Då det i de fallfärdiga husen i hörnet Idrottsgatan/Trollebergsvägen av allt att döma bott anständigt folk (LUV2: 160: 2) bör prostitution ha varit lokaliserad i Båtsmanshusen, som revs på 1910-talet. En närmare granskning av uppgifterna visar dessutom att rykten om en mera omfattande prostitution baseras på hågkomster förmedlade av män som i sin ungdom bott i Jutahusen (se t.ex. Brodén 1968: 74). Dessa uppgifter kan då vara kryddade anekdoter baserade på killarnas fantasier om gladlynta tjejer som bott i Båtsmanshusen.

5 Gatorna

I namngivningen av gator kan man skilja tre faser: det tidigaste namnskicket, ändringar införda vid fastställandet av gatunamnen 1908 och senare justeringar.

Möllesträtet har från slutet av 1800-talet till c:a 1905 kallats *Trollebergsvägen* (SFM 1903 bilaga 6: 32–33, LUV2: 154: 1). På basis av namnet kan man anta att det fanns planer på att dra vägen över Lommavägen mot Trollebergs ägor strax norr om Papegojelyckan. I stadsplaneförslaget från 1906 ingår Möllesträtet i en väg kallad *Gamla skiftesvägen* (LUL: karta A81, LUV2: 156). Enligt planen löpte Gamla skiftesvägen från Papegojelyckan i norr

Fig. 5. Gatorna och kvarteren. **a** De första namnen på gator och kvarter. **b** De nutida namnen. Endast ändringarna har noterats i b. Ritningarna är schematiska och avser inte någon bestämd tidpunkt.

till Malmövägen i söder. Sträckans södra del motsvarade således den gamla leden runt västra delen av stadsvallen.

Till 1905 hade ett antal gator anlagts i områdets norra del. Jag har inte hittat någon dokumentation om namngivningen av dessa gator. Då stadsplanen för området fastställdes först 1907 är det möjligt att gatorna har fått sina namn av Jutahusborna.

Som framgår av Fig. 5a kallades gatan genom området i riktningen öst–väst *Föreningsgatan*, gatan genom området i riktningen nord-syd *Idrotts gatan*, gatan längs södra sidan av området *Rådmansgatan*. Möllesträtet, som då hette *Trollebergsvägen*, fick tillbaka sitt ursprungliga namn, som justerades till *Kvarngatan*. Dessa gatunamn används i Lunds adresskalender (LSA) 1905–1907 och på stadskartan från 1907 (KSL: 89). Gatunamnen har då – trots det odokumenterade ursprunget – haft åtminstone en viss officiell status.

Från Rådmansgatan hade man 1902 dragit en gata tvärs över St Månslyckan 3 (SFM 1902 bilaga 32: 2) som just då hade fått sina två första byggnader. Gatan kallades *Odalgatan* (SFM 14/6 1907 § 128 med fotnot). Från Kvarngatan utgick en kärrväg längs gränsen mellan St Månslyckan 3 och 2 till St Månslyckan 4 (SFM 1905 bilaga 110, LUL: karta B45).

Vid fastställandet av gatunamnen 1908 reviderades namnen (MAG 10/2 1908 § 29). I revisionen har man inte omnämnt gatornas tidigare namn utan gatorna har definierats med hjälp av lyckorna och bebyggelsen (se Bilaga). Det är en indikation på att de tidigare namnen – trots deras användning i adresser och på en stadskarta – inte vunnit ett fullgott god-

kännande. Missnöjet med det tidigare namnskicket var uppenbarligen stort då endast en gata, Idrottsgatan, fick behålla både sitt namn och sin placering.

Som framgår av Fig. 5 bytte Kvarngatan (Möllestrådet) och Rådmansgatan namn med varandra. Vid bytet ändrades *Kvarngatan* till *Möllegatan*. Föreningsgatan fick namnet *Jutahusgatan*. Kärrvägen mellan St Månslyckan 3 och 2 fick namnet *Pilegatan*.

Odalgatan fick namnet *Kaniksgatan*.⁵ *Kaniksgatan* ändrades 1923 till *Kanikgatan* (SFM 23/2 1923 § 84). Det anges ha skett dels av språkliga skäl, dels för att vinna önskvärd förkortning (Gatunamnskommitténs betänkande i SFM 1922 bilaga 127). Motiveringen antyder att namnformen *Kaniksgatan* ansågs vara felaktig. Då *Kaniksgatan* till synes anknöt till lokala förhållanden (s. 30f) blev namnformen accepterad och den har överlevt i Jutahusen till våra dagar (se t.ex. Sundgren 1995: 4). Med Rådmansgatan avsåg man 1908 en gata som hade sin början i Papegojelyckan nära Trollebergs ägor. Gatan löpte sedan mellan idrottsplatsen och Papegojelyckan, korsade vägen till Lomma och fortsatte sedan längs gränslinjen mellan Jutahusområdet/St Månslyckan i öster och Rådmansvången i väster (MAG 10/2 1908 § 29). Det betyder att Rådmansgatan i praktiken sträckte sig till södra stambanan.

Fastställandet av *Rådmansgatan* med den angivna sträckningen var dock förhastat. Rådmansgatan drogs aldrig över vägen till Lomma. Den mark där gatan skulle ha passerat mellan Idrottsplatsen och Papegojelyckan köptes 1929 av staden för byggandet av två övningsplaner för fotbollspel (SFM 14/6 1929 § 127 bilaga 55). Området anknöts 1931 till kvarteret *Idrottsplatsen* (MAG 13/2 1931 § 62). En ersättande förbindelse byggdes i stället ett steg västerut och fick 1926 namnet *Fasanvägen* (SFM 19/3 1926 § 74). Vägens förbindelse med Malmövägen kom att förmedlas av Ringvägen som byggdes 1936 och fick sitt namn 1938 (SFM 16/9 1938 § 226). Namngivningen av den del av Rådmansgatan som sträckte sig till södra stambanan skedde också i förväg. Sträckan fick användning först tolv år senare när den samordnades med Stattenavägen (SFM 17/11 1922 § 328, bilaga 127: 18 och 23/2 1923 § 84).

I det första namnskicket avgränsades Jutahusen i norr av vägen till Lomma som från Bantorget till Kvarngatans mynning kallades *Västra förstadsgatan* (KSL: 84, 87, 89). Sträckan från staden till Värpinge fick 1923 namnet *Trollebergsvägen* (SFM 23/3 1923 §

---

⁵ Enligt Pamp (1998: 91) var de 1908 fastställda namnformerna *Pilgatan* resp. *Kannicksgatan*. När man kontrollerar Lunds magistrats protokoll (MAG 10/2 1908 § 29) upptäcker man att de angivna namnformerna är felläsningar av pikturen. De felaktiga uppgifterna i Pamp baseras på Truedsson (u.å.: 47) som Pamp använt som sin källa. (Magistratens protokoll för fastställandet av gatunamnen finns som bilaga i slutet av studien.)

112). (Vägens namn har emellertid en mera fascinerande utvecklingshistoria som tas upp på s. 36f.)

6 Kvarteren

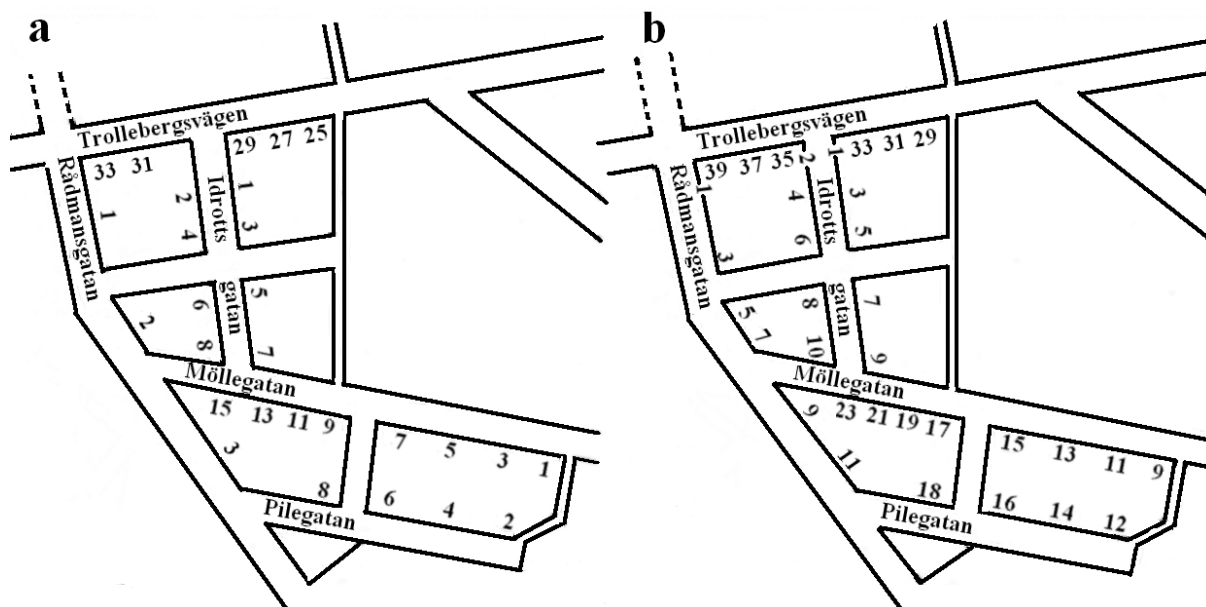
I samband med tillämpandet av fastighetsbildningslagen från 1917 beslöt man att överge Lunds gamla tomtnummer och organisera bebyggelsen inom dessa tomter till kvarter (LUV2: 325: 2–3). Styrelsen för föreningen *Gamla Lund*, som övertagit uppgifter från den 1922 nedlagda Gatunamnskommittén, var involverad i namngivningen av kvarteren (se SFM 1924 bilaga 107). För Jutahusen föreslog styrelsen följande kvartersnamn som 1924 fastställdes av Stadsfullmäktige (SFM 12/9 1924 § 196): i norra delen av området *Jutahusen*, *Bollen*, *Sparken* och *Foten*; i södra delen av området (St Månslyckan 3) *Möllan* och *Möllevingen* (Fig. 5a).

Som framgår av Fig. 5b har kvarteren *Möllan* och *Möllevingen* sedermera fått nya namn. *Möllevingen* ändrades 1946 till *Kvarnvingen* då det ursprungliga namnet ofta förväxlades med *Möllevången* som var namnet på ett kvarter i hörnet Kävlingevägen och Kung Oscars väg (NAB 8/2 1946 § 101, MAG: fastighetsbildningsärenden 1/4 1946 § 8). *Möllan* ändrades 1982 till *Väderkvarnen* då kvarteret kunde förväxlas med ett kvarter med ett identiskt namn i Dalby (BYN 20/1 1982 § 4 med bilaga 5 och 24/3 1982 § 83).

Kvarteret *Möllevången* har bytt namn till *Svolder* (LUV2: 326: 3). Det betyder att risken för förväxlingen med *Möllevingen* har försvunnit. Med den snabba utvecklingen av datorerna har det blivit lättare att hålla kvartersnamnen i olika delar av kommunen isär och bytet av namnet på kv. *Möllan* har då, som Bevaringskommittén konstaterat (LUV2: 325: 3), också varit onödigt. Dessa omständigheter har aktualiserat återinförandet av de ursprungliga kvartersnamnen. (Namnet *Möllan* finns fortfarande kvar i kvartersskyltarna i hörnen *Kanikgatan/Möllegatan* och *Rådmansgatan/Pilegatan*.)

7 Revision av portnumren

Gatorna är vanligtvis delade in i ett antal mikroorter. Namnen på mikroorter består av ett nummer och ofta också av en bokstav. Dessa mikroorter avser i de flesta fall portar. Numret och bokstaven kombinerade med gatunamnet utgör en del av adresssystemet.

Fig. 6. Revision av portnumren i Jutahuset i mitten av 1920-talet. **a** De ursprungliga portnumren. **b** De reviderade portnumren. Portnumren längs Kanikgatan och Jutahusgatan har inte tagits upp då det där inte skedde några ändringar.

7.1 Omnumreringens principer

I mitten av 1920-talet fick de flesta portar i Jutahuset ett nytt nummer.⁶ Det förefaller sannolikt att omnumreringen hade ett samband med uppläggandet av ett nytt fastighetsregister 1927 (se SFM 20/5 1927 § 130 med bilaga 55). I det följande har jag redovisat omnumreringen enligt uppgifter i Lunds adresskalender 1925/28 (FLG). Källans uppgifter är emellertid bristfälliga med avseende på Rådmansgatan och Trollebergsvägen. De saknade uppgifterna har jag fått fram genom att jämföra adresser i kalendrarna 1925/28 och 29/31. Jag har inte lyckats hitta några uppgifter om omnumreringens grunder. De är emellertid uppenbara om man tar hänsyn till de rådande omständigheterna.

Till de udda numren längs Möllegatan adderades 8. Åtgärden berodde på att gatan förlängdes österut till att omfatta två villor i St Månslyckan 4. Dessa villor tilldelades numren 1 och 3. Man planerade att bygga ut kvarteret *Möllevingen* (*Kvarnvingen*) med två tomter avstyckade från St Månslyckan 4 (LUV2: 171: 3). Numren 7 och 5 reserverades för denna förlängning. Förlängningen blev emellertid inte verkställd och numren 7 och 5 förblev således tomma.

⁶ Avsnittet har sitt ursprung i den underliga omständigheten att en port åt Pilegatan har en skylt med numret 8 medan porten i huset bredvid har en skylt med numret 20. Då det första huset är äldst kunde numret vara en kvarleva av ett äldre numreringssystem där den ursprungliga nummer-skylten inte hade bytts ut, vilket senare också visade sig vara fallet.

Till numren längs Pilegatan adderades 10. Det betyder att Pilegatan börjar med numret 12. Man observerar också att de jämna numren längs Pilegatan motsvarar de udda numren längs Möllegatan (Fig. 6). Det betyder att man hade planer på att förlänga Pilegatan parallellt med Möllegatan.

Hörnet *Trollebergsvägen/Idrottsgatan* hade tidigare haft numrering endast åt Trollebergsvägen. Hörnet fick nu ett nummer också åt Idrottsgatan. Det betydde att till de tidigare numren längs Idrottsgatan behövde adderas 2.

Längs Trollebergsvägen skedde två, delvis överlappande förändringar. Till numren i kvarteret *Jutahusen* adderades 4. Behovet av ändring hade säkert framkallats av nybyggen längs gatan i öster utanför Jutahusen. Rucklen i kvarteret *Bollen* i hörnet *Trollebergsvägen/Idrottsgatan* (Fig. 2) hade uppenbarligen varit anknutna till det angränsande tegelhuset *Bollen 2* i adressen *Trollebergsvägen 31*. Hörnet tilldelades numret 31 och hörnet fick då i det nya systemet numret 35 (= 31+4). Det betydde att man till de resterande portnumren längs Trollebergsvägen behövde addera 6 (= 4+2).

Rådmansgatan hade i början ett nummer för varje kvarter: 1 (kv. *Bollen*), 2 (kv. *Sparken*), 3 (kv. *Möllan*). Gatan fick de nya numren enligt följande: 1 och 3 för kv. *Bollen*, 5 och 7 för kv. *Sparken*, 9 och 11 för kv. *Möllan*. Av dessa nummer var vid denna tid endast Rådmansgatan 11 adressbärande.

Omnumreringen av portarna har sammanfattats i Fig. 6. Adresserna till de senare uppförda byggnaderna har anpassats till det nya numreringssystemet. Numreringen av portar till dessa hus har jag inte tagit med i denna studie.

7.2 Praktiska konsekvenser av omnumreringen

Omnumreringen av portarna betyder att de berörda Jutahusborna då fick en ny adress. För den som vill lokalisera personer i Jutahusen är denna kunskap oundgänglig som följande två exempel visar.

Lunds förste stadsantikvarie *Ragnar Blomqvist* bodde ända till sin disputation 1929 i Jutahusen. Enligt Lunds adresskalender 1925/28 (LSA) bodde familjen *Blomqvist* på Möllegatan 15. Enligt adresskalendern 1929/31 bodde familjen på Möllegatan 23. Man får intrycket att familjen har flyttat. I själva verket har endast portnumret ändrats.

I Jutahusen har även funnits en judisk koloni (Ek 1982: 159). Av dessa Jutahusjudar kan man identifiera bl.a. familjen *Schwerkofsky*. Enligt Lunds adresskalender (LSA) bodde familjen till c:a 1922 på Idrottsgatan 2, till c:a 1928 på Trollebergsvägen 25 och sedan på

Trollebergsvägen 29. Då Idrottsgatan 2 – utgående från dagens numrering – bestod av ruckel (Fig. 2) får man intrycket att den judiska familjen plötsligt emanciperat genom snabba flyttningar. Bedömningen blir emellertid en annan om man inser att portnumren har förändrats. I själva verket bodde familjen *Schwerkofsky* initialt i det moderna tegelhuset *Bollen 4* (som då hade adressen *Idrottsgatan 2*), där också konstnären *Gösta Adrian-Nilsson, GAN*, (1884–1965) hyrde en dubblett 1914–1916 (Ahlstrand 1985: 56, *Sydsvenskan* 30/8 1987). *Schwerkofskys* köpte c:a 1922 huset *Jutahusen 2*, som då hade adressen *Trollebergsvägen 25* och i revisionen fick adressen *Trollebergsvägen 29*. (Familjen har sedermera flyttat från *Jutahusen* och försvenskat sitt namn.)

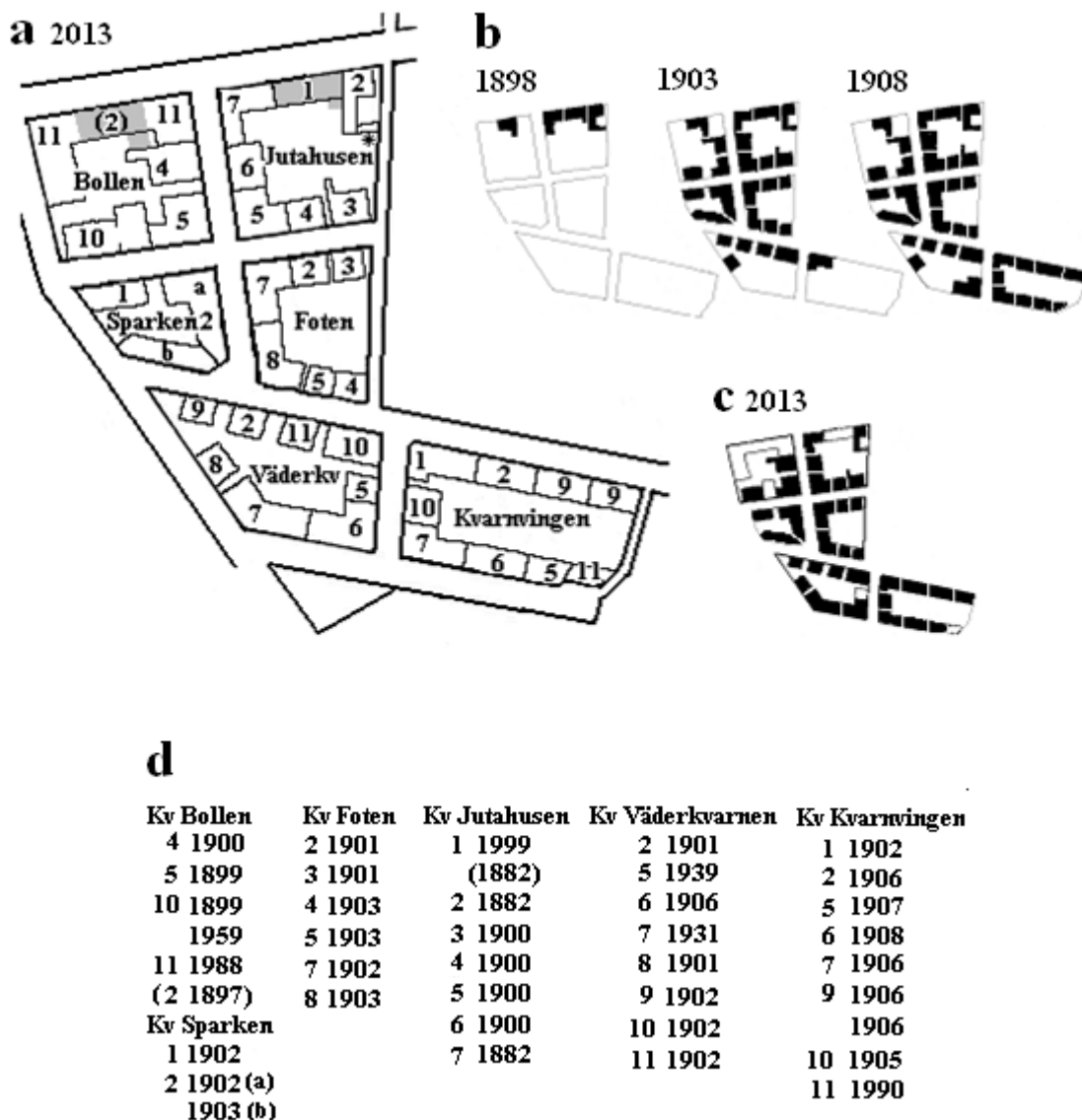
Tar man även hänsyn till byten av namn på gator upptäcker man att de flesta *Jutahusbor* under de inledande tjugofem åren har haft tre adresser (dvs. två byten av adresser).

8 Byggnadsbeståndet och namnskicket

I detta kapitel undersöker vi i vilken utsträckning *Jutahusen* har lyckats behålla sina byggnader och vilka byggnader senare har kommit till. Nybyggen och rivningar har nämligen betydelse för namnskickets stabilitet. De kan göra äldre namn svårtolkade och till synes omotiverade, men de kan också skapa behov för namngivning av nya orter. Vi upptäcker vidare att inspiration för en studie av namnskicket i *Jutahusen* också kan inhämtas från dess byggnader.

Byggandet av det nya husbeståndet skedde inom elva år (1898–1908) (Fig. 7b). Det kompletterade byggandet på obebyggda tomter har tagit en längre tid. Kvarteret *Bollen* har fått ett nytt hus 1959. Kvarteren *Möllan*, som 1982 fick namnet *Väderkvarnen*, har fått ett nytt hus 1931 och 1939 och kvarteret *Kvarnvingen* har fått ett nytt hus 1990 (Fig. 7a).

Bebyggelsen i *Jutahusen* har inte varit skonad av rivningar. Rivningarna har dock endast drabbat bebyggelsen längs *Trollebergsvägen*. Det tidigare omnämnda tegelhuset *Bollen 2* från 1897, områdets första hus i den nya bebyggelsen, vansköttes och revs 1986 (*Skånska Dagbladet* 22/3 1986). Den frilagda tomten flankerades av obebyggd mark: i väster av mark som tillhört *mjölnegården* och i öster av mark för de 1932 rivna rucklen. På dessa två ytor hade man bedrivit diverse företag i tillfälliga byggnader. På den sammanhängande ytan av de tre markenheterna byggdes 1988 *Tysta huset* (*Bollen 11*) så kallat pga. att man i byggnaden testade nya metoder för ljudisolering (*Sydsvenskan* 23/5 1989). *Jutahusen 1* från 1882, senare kallat *Konsumhuset* eftersom områdets snabbköp fanns där, vansköttes och revs

Fig. 7. Byggandet av Jutahuset. **a** Dagens bebyggelse. Skuggade partierna anger ställen för rivningar, där de rivna husen ersatts med nybyggen. Asterisk (*) markerar läget för gårdshuset från c:a 1862 (s. 6). **b** Områdets utveckling. Man märker att byggandet var intensivast 1898–1903. **c** De byggnader som i dagens bestånd betraktas som kulturhistoriskt värdefulla eller som ingår i eller tillsammans med andra bygger upp en kulturhistoriskt värdefull miljö. **d** Byggnadsåren. Uppgifterna baseras på LUV2: 161–182, för begreppet *byggnadsår* se LUV1: 13. Endast året för början av byggandet har angetts i Fig. 7d.

1998 (Skånska Dagbladet 22/8 1998). Huset hörde till det äldsta tegelhusbeståndet som byggts efter branden 1881. Huset var en del av den enhetliga husrad som var det enda bevarade sammanhängande stråket av äldre bebyggelse längs med Trollebergsvägen och markerade vägens betydelse som Lunds gamla infartsgata. Detta hus hade därför ett betydande miljövärde (LUV2: 167 och 159 med karta). Rivningen av huset skedde då mot Bevaringskommitténs rekommendationer. Det rivna huset ersattes 1999 med ett rött tegelhus. (De rivna husen är markerade som skuggor i 7a.)

Väderkvarnen 10 i hörnet Møllegatan/Kanikgatan vansköttes och var 1973 nära att rivas. Enligt tidningsuppgifter (Sydsvenskan 7/3 1973) hänvisade motståndarna till en lyckad renovering av ett fallfärdigt hus i kvarteret några år tidigare och huset kunde räddas. Man planerade 1996 att frånta huset *Jutahusen 2* dess status som skyddsobjekt och inleda en lyxrenovering. Planerna kunde emellertid avvärjas genom de boendes agerande i massmedia (Sydsvenskan 9/10 1996).

Med rivningen av Bollen 2 år 1986 och Jutahusen 1 år 1998 upptäcker man att kommunens miljöpolitik knappast har ändrats sedan Ingers 1973 skrev sitt nödrop ”Så bedriver kommunen miljövard: låter husen förfalla tills de måste rivas” (Christenssons pressklipp 29: 2–3, Lunds stadsarkiv). Ett steg i rätt riktning är att ett vanskött hus, Kvarnvingen 6, på hösten 2011 sattes under tvångsförvaltning. Av allt att döma skedde det efter ett långvarigt tryck från massmedia. (En samlad bild av ärendet fås bäst via Internet med sökorden ”*Pilegatan 14*”, Lund.)

Dessa motgångar till trots har Jutahusen ändå lyckats behålla större delen av sitt gamla byggnadsbestånd. Av byggnaderna anses 87 % bygga upp en kulturhistoriskt värdefull miljö (räknats fram från Fig. 7c). De gatu- och kvartersnamn som är aktuella i denna studie finns i denna kulturhistoriskt betydelsefulla miljö. Man känner till bebyggelsens historia men områdets namnskick, dess utveckling och de tillämpade namngivningsprinciperna har hittills varit ett outforskat område.

9 Grunder för namngivningen

Jutahusborna var alltså engagerade i progressiva företeelser som bostadsrättsförenings- och koloniträdgårds- och idrottsrörelse. Jutahusborna hörde inte till proletariatet utan var uppskattade arbetare i den moderna verkstadsindustrin. De hade flyttat till området från andra orter. Jutahusen hörde till staden men låg utanför stadskärnan vid ett förfallet område. Jutahusen gränsade till en annan socken och församling. Dessa faktorer har understrukit Jutahusbornas särart och kan då även ha haft påverkan i utformningen av områdets namnskick.

Vid sidan av de officiella namnen kan det också ha funnits inofficiella namn (jfr Paunonen et al. 2009). Sådana namn har dock inte kommit fram i denna studie. Om sådana namn funnits har de gått förlorade. Det enda som man i namnskicket kan hitta i detta avseende är några lokala ord: *pugga* ’groda’, *mölla* ’kvarn’, *sträte* (*stråde*) ’liten väg’ (*Puggeholmen, Møllegatan, Møllesträtet*).

I enlighet med förslaget från styrelsen för föreningen *Gamla Lund* (s. 18) fick de två kvarteren i södra delen av Jutahusen (St Månslyckan 3) 1924 namnen *Möllan* och *Möllevingen* efter Jutamöllan. Kvarteren i norra delen av Jutahusen fick namnen *Bollen*, *Sparken* och *Foten* efter Jutahusbornas intresse för fotboll. Kvarteret *Jutahusen* fick sitt namn efter bebyggelsen från 1882. Man upptäcker att tre av dessa sex kvartersnamn anknyter till Jutahusbornas fritidsintresse och tre till områdets historia.⁷

Gatunamnen i det första namnskicket från c:a 1905 förefaller vara genomskinliga. Idrottsgatan fick säkert sitt namn efter idrottsplatsen där de boende spelade fotboll eller utövade idrott i allmänhet. Av allt att döma fick Föreningsgatan sitt namn efter bostadsrättsföreningen *Framtid* och Rådmansgatan efter Rådmansvången vid gatans västra ända. *Kvarngatan* var en omskrivning av *Möllesträtet*.

Som redan kommit fram fick gatorna nya namn i februari 1908, ett år efter fastställandet av stadsplanen för området. Namngivningen skedde utan motiveringar. Även om de nya namnen vid första anblicken också förefaller vara oproblematiska upptäcker man snart att en lexikal tolkning inte alltid är tillräcklig för att man skulle få fram en hållbar förklaring till namngivningen. I det följande har jag försökt lösa problemet genom att undersöka namnen på basis av de möjligheter som fanns tillgängliga för namngivningen vid den aktuella tidpunkten. Men innan jag tar upp gatunamnen presenterar jag några synpunkter på hur koloniområdet *St Månslyckan* kan ha fått sitt namn.

9.1 Koloniområdet *St Månslyckan*

Västra koloniområdet blev redan tidigt känt som *St Månslyckan* (belagt 1/9 1919 i LKC:s protokoll) och *St Månslyckans koloniträdgårdar* (belagt 1925/28 i FLG: 20). Namnen är spontana, naturligt framvuxna, då namnfrågan blev aktuell i stadens förvaltning först på 1950-talet (s. 14).

---

⁷ Att styrelsen för Gamla Lund har kunnat föreslå kvartersnamn som har anknytning till livet i Jutahusen är överraskande då styrelsen knappast kan ha haft någon förstahandsinformation om lokala angelägenheter i en arbetarstadsdel utanför stadskärnan. En intressant person i sammanhanget är Ragnar Blomqvist (1901–1983), styrelsemedlem i Gamla Lund från 1938 och dess ordförande 1947–1971. Enlig Lunds adresskalenders fastighetsregister (LSA) bodde Blomqvist fram till sin disputation 1929 på Møllegatan, i huset *Väderkvarnen 9*, som hans far byggt 1902 (LUV2: 180:3). Ragnar Blomqvist hörde då till de första Jutahusborna. Han hade säkert intresse för Jutahusens utveckling eftersom han på 1920-talet dokumenterade delar av området i fotografier, se LUV2: 157, 257. Man har all anledning att anta att han redan under sin studietid var en aktiv medlem i Gamla Lund. Han kan då 1924 ha fungerat som Jutahusbornas talesman i namnfrågan. (Blomqvist var också Lunds förste stadsantikvarie och har bl.a. skrivit Lunds historia i två band.)

Man kan tänka sig att St Månslyckans koloniområde har fått sitt namn efter områdesbeteckningen (*St Månslyckan 1*). Det är emellertid tveksamt då området 1907 kallades *Möllelyckan* och *St Månslyckan* var reserverat för postadresser (se LSA 1907/1908 t.ex. *Ekander* och kalenderns egendomsförteckning där både *St Månslyckan* och *Möllelyckan* är angivna). Det är möjligt att Jutahusborna har använt benämningen *St Månslyckans koloniträdgårdar* i betydelsen 'koloniträdgårdar för dem som bor i *St Månslyckan*'. *St Månslyckan* avser då de boende i kvarteren och namnet kan betraktas som *synekdoke* med *totum pro parte*-relation (se Kjeldsen 2008: 213). Som vi kommer att se i nästa kapitel anknöt Jutahusborna 1911 Västra koloniområdet till bebyggelsen i *St Månslyckan* genom att hugga ned ett antal avgränsande träd. *St Månslyckan* kan då också tolkas metonymiskt där lyckans namn även har kommit att omfatta det angränsande koloniområdet. Enligt dessa tolkningsförslag härstammar namnet på koloniområdet från bebyggelsen. Dessa tolkningar sätter *St Månslyckan* också i harmonin med den allmänna distributionen av namnen i området (s. 39f).

9.2 Pilegatan

Enligt Pamp (1998: 91) syftar förleden i *Pilegatan* antingen på pilträd som vuxit vid gatan eller på Pilelyckan. Hamlade (stubbade) pilar (vitpil, knäckepil och grönpil) har i Skåne planterats vid vägar och längs ägo gränser (Karlsson & Schibbye 1972: 44, Emanuelsson et al. 2002: 71, 75, 141). De aktuella träden bör då ha vuxit längs den österut gående förgreningen av Möllesträtet som gränsmarkör mellan *St Månslyckan 3* och *2*. Vid *Pilegatan* växer idag emellertid oxlar. En fullgod namntolkning borde då omfatta uppgifter om antingen pilarnas uteblivna plantering eller deras borttagande. Det andra tolkningsförslaget känns långsökt med tanke på det långa avståndet (c:a 1 km) från *Pilegatan* till *Pilelyckan* på andra sidan av Rådmansvången.

En trädplantering har 1905 omgärdat ett område omedelbart väster om stambanan norr om *St Månslyckan 2* (SFM 1905 § 127 bilaga 110). Dessa träd ser man också i Bagges panoramabild från 1899 (Fig. 8). Enligt fotot har en rad av träd funnits mellan *St Månslyckan 4* och *Prästelyckan* (A), en annan rad av träd mellan *St Månslyckan 2* och *4* (B–C) och en tredje rad av träd (C–D), som det ser ut, i en vinkel mot den förra raden. Dessa träd kan då ha markerat gränsen mellan *St Månslyckan 4* och *3*. (För beteckningarna 2, 3, 4 se Fig. 1d.) De träd som vuxit vid *Pilegatan* har varit en rak fortsättning på raden B–C. Några sådana träd tycks inte finnas i Bagges bild. Däremot tycks dessa träd finnas på fotot från 1860-talet (Fig. 1b, trädraden till höger om asterisk). Om min tolkning av Bagges bild är korrekt betyder det

Fig. 8. Trädplanteringar i St Månslyckan 1899 sedda från nordost. **A** Träd mellan St Månslyckan 4 och Prästelyckan. **B–C** Träd mellan St Månslyckan 4 och 2. **C–D** Träd förmodligen mellan St Månslyckan 4 och 3 (i en vinkel mot träden B–C). **E** Skymt av gångstigen från Sydvästra infartsvägen till området. Gångstigen är identisk med gångstigen från Svanevägen till Möllegatan förbi Svaneskolan. **F** Södra stambanan. Bagges samling. Bild 2501. Delförstoring. Lunds universitetsbibliotek.

att träden har huggits ned mot slutet av 1800-talet och återplanterats förmodligen vid anläggandet av koloniområdet 1907.

Strängt taget är det inte nödvändigt att just pilar har vuxit längs Pilegatan. Också svartpopplar har använts i byggandet av pilevallar (Fribing 2004: 15, 33 med bild). En hamlad pil och en hamlad svartpoppel, *poppelpil*, har – bortsett från lövens morfologi – ett nästan identiskt utseende.

Beträffande träden vid Pilegatan fick Drätselkammaren 1910 från Jutahusborna ansökan om tillståndet för ”borttagande av de utmed Pilegatan stående poppelträd” (DRK 1 10/8 1910 § 147 med hänvisning till beslutet, se nedan. Citatet är från protokollet; ansökan tycks inte ha bevarats.) Ansökan skickades till stadsträdgårdsmästare J. E. för yttrande. Tillståndet beviljades sju månader senare och avsåg då ”borttagande av ett antal pilträd vid Västra koloniträdgård utan kostnad för staden” (DRK 1 11/3 1911 § 74).

Att man omväxlande talar om pilar och popplar avslöjar att det just har varit frågan om svartpopplar dvs. poppelpilar. Uttrycket ”utan kostnad för staden” antyder att Jutahusborna själva fick ta hand om nedhuggningen.

En utlösande faktor för borttagandet av poppelpilarna kan ha varit insikten om att planerna på omdragningen av järnvägslinjerna söder om staden höll på att haverera. Enligt dessa planer skulle södra stambanan *Malmö–Stockholm* och linjerna *Högevall–Lund S–Revinge–Harlösa* och *Lund C–Trelleborg* dras om så att de skulle få en västligare sträckning och då löpa strax intill kvarteret *Möllevingen* (nu *Kvarnvingen*) och tvärs över Västra koloniområdet (*St Månslyckan*) som då skulle ha förlorat större delen av sin areal (LUV2: 156 och 204). Med tiden försämrades järnvägarnas lönsamhet och omdragningen av de mindre

linjerna blev på 1910-talet inaktuell (BLH: 93ff). För stambanans del avskrevs planerna dock först 1922 (LUV2: 202: 3).

Poppelpilarna vid Pilegatan markerade gränsen mellan det planerade järnvägsspåret och bebyggelsen. När man 1910 började ana om att omdragningen av järnvägslinjerna kanske inte skulle verkställas kan Jutahusborna ha velat anknyta Västra koloniområdet, vars omedelbara avveckling då inte mera var aktuell, närmare till bebyggelsen. Det åstadkom man genom att hugga ned träden vid Pilegatan. Som redan kommit fram kan dessa träd ha planterats vid anläggandet av Västra koloniområdet 1907 (s. 25f). Det betyder att ansökan om borttagandet av träden kom in c:a tre år efter deras plantering. Jutahusborna hade då uppenbarligen en stark önskan av att bli av med träden.

I början av 1900-talet var pilevallars glansdagar i Skåne över och vallar började tas bort (Hobroh 1944: 66f). Borttagandet av träden vid Pilegatan kan då också sättas i samband med denna tidstypiska tendens. Med tanke på gatans namn är borttagandet av träden dock anmärkningsvärt. En intressant omständighet i sammanhanget är att den omnämnde stads-trädgårdsmästaren just 1910 låg i konflikt med staden som ansåg att han misskötte sina arbetsuppgifter (se t.ex. DRK 1 5/4 1910 § 92, 7/10 1910 § 167 Litt B, Brevbok 1910 nr 10, 41, 44). Det beviljade tillståndet antyder att Jutahusborna dragit nytta av konflikten då trädgårdsmästaren vid den tiden säkert inte orkade ha något större engagemang för ärendet.

Då det längs Pilegatan har vuxit poppelpilar kan man anta att de träd som på 1860-talet vuxit längs norra sidan av St Månslyckan 2 (se ovan och Fig. 1b) också har varit poppelpilar. Gränslinjen hade skapats i styckningar 1839 och 1844 (LUV2: 154: 2). Poppelpilar användes i pilevallar särskilt i Vellinge och Trelleborg men sådana pilevallar förekom endast sparsamt norr om Malmö (Fribing 2004: 15, Karlsson & Schibbye 1972: 44). Det betyder att dessa träd kan ha planterats av personer som flyttat till området från söder. Det ger ytterligare stöd för antagandet att *juta* som namnelement i området är en benämning på personer som flyttat till området från orter utanför Lund. Tidsuppgiften överensstämmer dessutom med det första belägget på *Jutahuset* 1844. Eventuellt hade planteringen av dessa träd skett samtidigt med byggandet av den pilevall som enligt Bevaringskommittén (LUV2: 176: 2) 1846 har funnits mellan Båtsmanshusen och Rådmansvången.

Vi kommer ihåg att Rådmansgatan ursprungligen skulle dras över Lommavägen mot Trollebergs ägor i norr och sträcka sig till stambanan i söder. Som redan kommit fram skedde namngivningen av gatan i förväg och med avseende på sträckningen åt norr blev planerna aldrig verkställda.

Namngivningen av Pilegatan skedde också i förväg. År 1909 talar man fortfarande om Pilegatan som ”den tilltänkta gatan söder om tomterna i St Månslyckan 3 och 4” (DRK 2 12/10 1909 § 177). I själva verket började man rusta upp Pilegatan först 1923 (DRK 15/2 1923 § 177 med bilaga och 30/11 1923 § 975 med bilaga), dvs. ett år efter att man definitivt avstått från omdragningen av järnvägslinjerna. Det betyder att Pilegatan vid nedhugningen av poppelarna inte kan ha varit mycket mera än den österutgående förgreningen av Möllestrådet (s. 4). Då det inte fanns någon egentlig gata mellan Västra koloniområdet och bebyggelsen blev koloniområdet med borttagandet av träden en naturlig del av St Månslyckan. Som redan kommit fram (s. 24f) kan detta nära förhållande till bebyggelsen ha lett till att koloniområdet började kallas *St Månslyckan*. Vid anläggandet av Pilegatan hade gatans namn varit inaktuellt redan i över tio år.

Med hänsyn till järnvägslinjen hade staden köpt en tomt i sydöstra hörnet av Möllevingen (nu *Kvarnvingen*) då spåret skulle passera där. Det ledde till att man byggde en husgavel snett på den angränsande tomten. Kvarteret fick då ett snett hörn i sydost. Järnvägsreservatet avskaffades 1989 (LUV2: 171: 2–3). Det gav möjligheten till det tidigare omnämnda nybygget. Det sydöstra hörnet kunde emellertid inte återställas pga. den snedställda gaveln.

9.3 *Kaniksgatan*

Orterna med namn på *kanik* har i Lundatrakten en anknytning till Kanikmarken som hört till Kaniksamfundet vid St Laurentius i Lund (Ljunggren 1937–39: 1f). Stavningen av *kanik* varierar. Ordet stavas ibland med två *n* och i sammansatta namn förekommer ibland foglelementet *e*: *Ka(n)nik(e)*- (för stavningsvarianter se Hallberg 1991: 195).

Den alternativa namnformen för Kanikmarken är *Kannikemarken* (Ekonomiska kartan. Malmöhus län. 1970. 2c5f. Lomma). Följaktligen har vägen inom Kanikmarken kallats *Kannikevägen*. Vägen var dragen tvärs över Önnerupsvägen längs gränsen mellan Lund och Lomma (NAB: inventeringslista 19/9 1942, Stadsbyggnadskontoret: Intrakartan Bas). Namnet avskaffades på 1970-talet. Sträckan norr om Önnerupsvägen fick en markbeteckning. Sträckan söder om Önnerupsvägen, som ligger i Lomma, heter nu *Östra Kannikvägen*. Vid vägen finns gården *Östra Kan(n)ik*. En bit västerut övergår vägen till Västra Kannikvägen med gården *Västra Kan(n)ik*.

I en skämtdikt av Tegnér avser *Kannick* Professorsängarna vid Höje å (Tegnér 1919:

516). Förmodligen är det frågan om den ängsmark som på en karta från 1912 markerats vid Höje å strax söder om Kanikmarken (KSL: 93):

I Kannick bodde fordom Munkar
(I Lund vill ej den slägten dö)
De gjorde bön och filebunkar
Och åto sjelfva opp sitt hö.
/.../

Stavningen av *kannik/kannick* med två *n* kan bero på att ordet haft betoning på den första stavelsen, som fallet är i danskan, och att den korta vokalen indikerats med en dubbelkonsonant. Markeringen av den obetonade korta vokalen i ordslutet kan däremot ha varit vacklande. Det stämmer med den citerade dikten där fötterna i troké (anacrusis, upptakt, genomgående och varannan rad katalektisk, ofullständig: 1. raden $\cup | \_ \cup \_ \cup \_ \cup$; 2. raden $\cup | \_ \cup \_ \cup \_ \_$ osv. se Henrikson 1982: 17, 81, 164) förutsätter betoningen av *Kannick* just på den första stavelsen (citatet enligt Tegnér 1919: 213). Vi återkommer till dikten senare.

Enligt Pamp (1998: 91) innehåller förleden i *Kanikgatan* ordet *kanik* 'präst som är medlem av domkapitlet' med en oviss syftning. Därtill finns ytterligare två namntolkningar som i mitten av 1980-talet var kända i Jutahusen. Att det kan vara frågan om traditioner stöds av det faktum att man ännu i mitten av 1980-talet kunde träffa personer som i början av 1900-talet bott i Jutahusen (se t.ex. intervjun med Britta Jönsson i *Sydsvenskan* 1/6 1987). Jag presenterar först tolkningarna från mitten av 1980-talet och utvecklar sedan Pamps tolkningsförslag vidare. Som redan kommit fram har *Kanikgatan* till 1923 hetat *Kaniksgatan*. I genomgången har jag hållit dessa två namnformer isär.

Kaniksgatan har fått sitt namn efter äppelträd

Enligt en muntlig källa från mitten av 1980-talet syftar förleden *Kanik* på en äppelsort som kallas *kanikäpple*, alternativt *kan[n]iker*, *kan[n]ika* och *kanikeäpple*. Namnets ursprung är oklart men man förmodar att *kaniker* har varit en skämtsam benämning på äpplen som odlats i klosterträdgårdar. Oranieäpplen kallas i Skåne ibland *kaniker* och det är möjligt att oranieäpplen i själva verket är förädlade kaniker. (Uppgifterna baseras på SAOB 13: K 352f, Svensson och Kastman 2003: 244, Dahl 1943: 68f.)

Fogelementet *s* används emellertid inte i sammansättningar när *kanik* avser äpplen (se exemplen ovan). Tolkningen av *kanik* som ett äpple passar då inte särskilt bra för namnformen *Kaniksgatan*.

Kaniksgatan har fått sitt namn efter ett tegelbruk

I början av 1900-talet intog Malmöhus läns tegelindustri en framstående plats inte endast inom länets utan även inom Sveriges industriella sfär. Då fanns det 78 tegelbruk i länet och deras produktion motsvarade nära hälften av hela rikets tegeltillverkning (Landén och Landén 1904: 26).

År 1904 anlades ett nytt tegelbruk i nära anslutning till Lund. Tegelbruket låg i Flädie strax intill hållplatsen *Kanik* vid järnvägslinjen *Lund–Bjärred* (KSL: 93, BLH: 36). Bruket fick efter hållplatsen namnet *Kaniks tegelfabrik* (BLH: 38:2). Benämningen *fabrik* i stället för *bruk* antyder att Kaniks tegelfabrik hade stora ambitioner för sin verksamhet. I dagligt tal förkortades namnet till *Kanik*.⁸ Tegelbruket drevs först som ett handelsbolag och från 15/7 1909 som ett aktiebolag med styrelsesätet i Lund (SHK 1905: 472 *Bjerred*, SAH 1909: 2306f). Styrelsen flyttade 31/1 1920 från Lund till Fjellie (SAH 1922: 971). Då det i Lund redan fanns två andra tegelbruk, Annetorps tegelbruk (LUV1: 102: 1) och Pålsjö tegelbruk (LUV1: 102: 2) kan flyttningen från Lund till Fjellie betyda att Kaniks tegelfabrik inte lyckades uppnå sina ambitioner. År 1979 beräknade man att tegelbruket skulle kunna vara verksamt ytterligare i 25–30 år (Skånska Dagbladet 30/1 1979). Tiden blev emellertid några år kortare. Verksamheten lades ner i början av 2002 (Sydsvenskan 28/2 2002).

Enligt en muntlig källa från mitten av 1980-talet har namnet på tegelbruket återgetts i gatans namn. Av allt att döma har källan ansett att man för byggandet av kvarteren *Möllan* (nu *Väderkvarnen*) och *Möllevingen* (nu *Kvarnvingen*) 1905–1908 köpt tegel från Kaniks tegelfabrik.

Husen i Lund har traditionellt byggts med gult tegel tillverkade av kalkhaltig lera från Lommatrakten. Rött tegel börjar dyka upp i slutet av 1880-talet när transport via järnväg blev ett realistiskt alternativ. Teglet skaffades inåt land vilket dock pga. högre transportkostnader gjorde byggandet dyrare. För att hålla kostnaderna nere brukade man bygga med både rött och gult tegel och putsa över de partier där man använt gult tegel (Pehrsson 1976: 47ff).

Efter det inledande idealistiska byggandet av Jutahusen började man efter c:a 1904 bygga också i spekulationssyftet. Det betyder att man ville bygga billigt och ibland sålde det byggda huset ganska snart vidare (LUV2: 158: 1). Förutsättningar för ett billigt byggande var möjligheten att köpa olika slags av tegel och en kort transportsträcka för de köpta teglen.

---

⁸ T.ex. ”[...] teglet från Kanik [...]” (BLH: 50:1), ”[...] lite tegel från Kanik [...]” (Sandin 1999: 66:2), ”[...] det gula teglet från Kanik [...]” (Sydsvenskan 28/2 2002).

Kaniks tegelfabrik hade tillgång till en täkt där leran i de översta lagren gav rött och leran i de undre lagren gult tegel (SHK 1910: 1970 *Bjärred* och Jan Peterson, tegelbrukets sista ägare, muntligt meddelande). Som redan kommit fram anlades tegelbruket strax intill järnvägslinjen *Lund V–Bjärred*. Det betyder att tegelbruket kunde leverera både rött och gult tegel till Lunds Västra station c:a 300 m från Jutahusen. Med tiden blev Kaniks tegelfabrik faktiskt järnvägslinjens enskilt största kund (LUV2: 203: 2).

Som redan kommit fram tog byggandet av Jutahusen 1905 fart igen och arbetet med kvarteren *Möllan* och *Möllevingen* sattes igång. Det kan finnas ett samband mellan byggandet i Jutahusen och grundandet av Kaniks tegelfabrik år 1904. Byggandet i kvarteren blev färdigt 1908 och skulle inte återtas förrän 1931. Det kan finnas ett samband med kvarterens färdigställande och brukets aktiebolagisering 1909. *Kaniksgatan* ändrades 1923 till *Kanikgatan*. Det kan finnas ett samband med namnändringen och styrelsens flyttning från Lund till Fjellie 1920. År 1931 byggde brf. *Eskil* sitt hus *Väderkvarnen 7* med gult tegel från Kaniks tegelfabrik (BYN 20/3 1931 § 127 med bygglovsansökan som bilaga). Det har då bevisligen funnits kontakter mellan Jutahusen och Kaniks tegelfabrik.

Följaktligen finns det flera indicier som ger stöd åt antagandet att man för byggandet av kvarteren *Möllan* och *Möllevingen* har köpt tegel från Kaniks tegelfabrik. Det kan även vara så att Eskilsson sålt tomter från St Månslyckan 3 endast till dem som förbundit sig till att köpa sina tegel från Kaniks tegelfabrik (jfr s. 8). Det skulle förklara varför köpet av tegel från Kaniks tegelfabrik uttryckligen omnämns i bygglovsansökan när brf. *Eskil* planerade byggandet av sitt hus på den tomt som föreningen 1931 köpt av Eskilssons arvingar tre år efter hans död (se ovan och s. 13 fn 4). (Detta är faktiskt den enda bygglovsansökan, som jag sett i handlingar, där man har omnämnt tegelns ursprung.)

Det finns en metod med vilken man direkt kan ta reda på om man för byggandet av kvarteren *Möllan* (*Väderkvarnen*) och *Möllevingen* (*Kvarnvingen*) har använt tegel från Kaniks tegelfabrik. Varje täkt av lera har nämligen en unik mineralkomposition. Utgående från grundämnena i dessa mineraler kan man fastställa om tegel i en viss byggnad kommer från ett visst tegelbruk. Det kemiska fingeravtrycket kan man få fram med en handhållen XRF (X-ray fluorescence)-analysator (Anders Lindahl, Lunds universitet, e-postmeddelande). En sådan undersökning borde i detta fall omfatta både fasad- och murtegel då det inte är säkert om kapaciteten hos ett enda tegelbruk räckte till att täcka hela tegelbehovet i det snabba byggandet av de två kvarteren.

Namnändring – en ny namngivningsgrund

Det finns alltså flera indicier som antyder att förleden i *Kaniksgatan* avser Kaniks tegelfabrik. Denna namntolkning är emellertid inte helt oproblematiserad då gatan i så fall skulle vara tillägnad åt ett nyligen grundlagt tegelbruk som dessutom konkurrerade med två andra tegelbruk i staden. Namngivningen av en gata efter Kaniks tegelfabrik skulle då förutsätta att tegelbruket hade fått en privilegierad ställning i staden. Det finns emellertid inga uppgifter som ens skulle antyda detta. Dessutom skulle ett gatunamn efter ett tegelbruk inte passa ihop med områdets övriga gatunamn som alla anknyter till lokala förhållanden.

Den enklaste förklaringen till namnet *Kaniksgatan* tycks vara att det är en felaktig namnform som har uppstått i något skede i namngivningsprocessen. Det kan t.ex. vara en fel-skrivning i Magistratens protokoll. Då den felaktiga namnformen till synes anknöt till Kaniks tegelbruk, som av allt att döma har levererat tegel för byggandet av kvarteren *Möllan* och *Möllevingen*, lät man saken bero i avvaktan på ett lämpligt tillfälle för korrigeringen av namnet.

Att det är frågan om en felaktig namnform antyds i Gatunamnskommitténs betänkande (s. 17). Ändringen av *Kaniksgatan* till *Kanikgatan* 1923 är då en korrigerande av den felaktiga namnformen. Om *Kanikgatan* är den avsedda namnformen finns det inga förhinder för tolkningen av *kanik* som ett äpple. Som vi minns har *Pilegatan* fått sitt namn efter poppelpilar. Idén om att den angränsande *Kanikgatan* skulle ha fått sitt namn efter äppelträd är då tilltalande. Det är möjligt att det funnits en trädgård i kvarteren. I kvarteret *Väderkvarnen* växer idag två äppelträd. Dessa träd förefaller bära just oranieäpplen (*kaniker*). Träden kan då vara en kvarleva från ett bestånd som gett gatan dess namn. Traditionen om att förleden i *Kanikgatan* avser äppelträd, som vid gatans anläggande har vuxit i de angränsande kvarteren, kan då meddela korrekt information. Namntolkningen har då kommit till en återvändsgränd. Väljer man i stället att tro på Pamps (1998: 91) förslag om att förleden i *Kanikgatan* avser en präst är det möjligt att föra namntolkningen några steg framåt.

Som Ljunggren (1937–39: 2) påpekat kan man betrakta ortnamn på *kanik* utanför Kanikmarken som uppkallelsenamn där *kanik* inte mera anger ägarförhållandet. Som ett exempel omnämner han hållplatsen *Kanik* som låg c:a 3 km från Kanikmarken. Till dessa namn hör då också *Lilla Kanikvägen* och *Kaniks tegelfabrik* i anslutning till hållplatsen. När *Kaniksgatan* 1923 ändrades till *Kanikgatan* uppstod ett nytt uppkallelsenamn på *kanik*. Som uppkallelsenamn är närvaron av *Kanikgatan* i Jutahuset emellertid problematisk. Följaktligen analyserar jag *Kanikgatan* i kategorin *Udda namn* (s. 40f).

9.4 Møllegatan

Som vi minns kallades Møllestråtet på stadskartan från 1907 *Kvarngatan*. Vid fastställandet av gatunamnen 1908 bytte Kvarngatan namn med Rådmansgatan. Vid bytet ändrades namnet *Kvarngatan* till *Møllegatan*. Oberoende av sitt läge har Møllegatan (Kvarngatan) utan tvekan fått sitt namn efter den rivna Jutamöllan (Pamp 1998: 91).

Som redan kommit fram har St Månslyckan fått ny mark från Møllarelyckan i väster och från odlings- och betesmark i söder. St Månslyckan kom då att kallas *Møllelyckan* (s. 7). *Møllelyckan* används i Lunds adresskalenders fastighetsregister (egendomsregister) 1901–1921 som ett alternativ för *St Månslyckan* (FSR 1901: 30, FSR 1921: 68) och *Møllelyckan* är också markerad på stadskartan från 1896 (Fig. 1d).

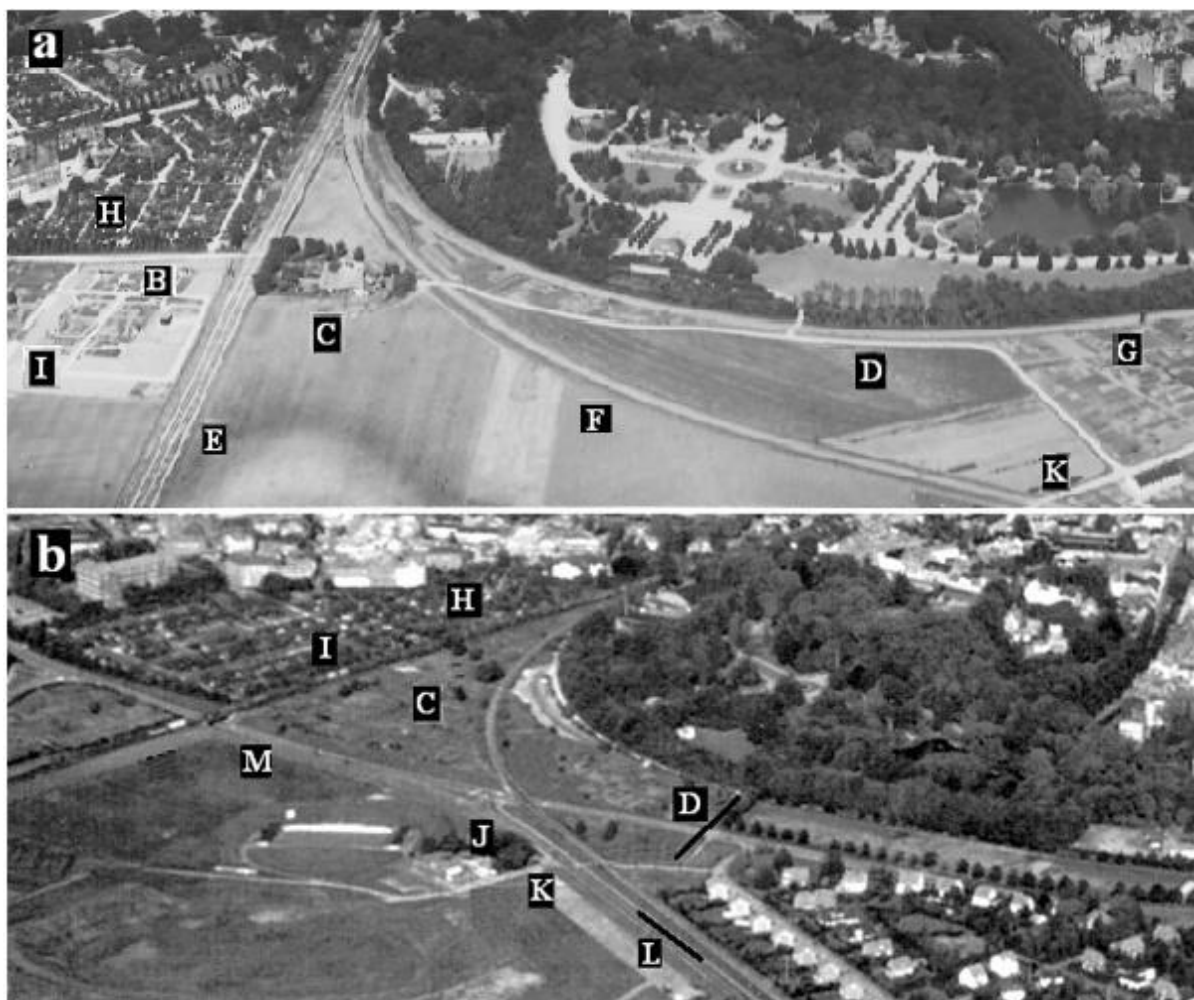
Møllegatan löpte längs norra sidan av Møllelyckan. Genom sitt läge har Møllegatan då också en anknytning till Møllelyckan. Namnet får då en dubbeltolkning: 'gatan som leder till Jutamöllan', 'gatan som gränsar till Møllelyckan'. Dubbeltolkningen är ingen engångsföreteelse. Möjligheten till en likadan dubbeltolkning kommer fram när vi letar efter namngivningsgrunder för *Rådmansgatan*.

9.5 Rådmansgatan

Som vi minns ledde den ursprungliga Rådmansgatan till Rådmansvången. Vid fastställandet av gatunamnen 1908 bytte Kvarngatan (som vid bytet fick namnet *Møllegatan*) och Rådmansgatan namn med varandra. Rådmansgatan fick då en ny placering och kom att löpa längs östra sidan av Rådmansvången till södra stambanan. Namngivningsprincipen förefaller vara klar: I det första fallet har gatan namngetts efter den vång som gatan leder till. I det andra fallet har gatan namngetts efter den vång som gatan gränsar till (Pamp 1998: 92).

Enligt uppgifter från 1980-talet har Rådmansgatan emellertid fått sitt namn efter gården *Rådmanstorp* (Göransson 1989: 1, 2). Rådmanstorp låg vid Rådmansgatans mynning på andra sidan av södra stambanan (KSL: 93, LUV2: 257: 3). Rådmansgatans fortsättning fick 1922 namnet *Stattenavägen* (SFM 17/11 1922 § 328 bilaga 127: 18). Stattenavägen mynnade i Källbyvägen⁹ men man poängterade vid namngivningen att Stattenavägen tar slut ”omkring 100 m från Stattenas åbyggnader”. Stattenavägen torde då ha fått sitt namn efter

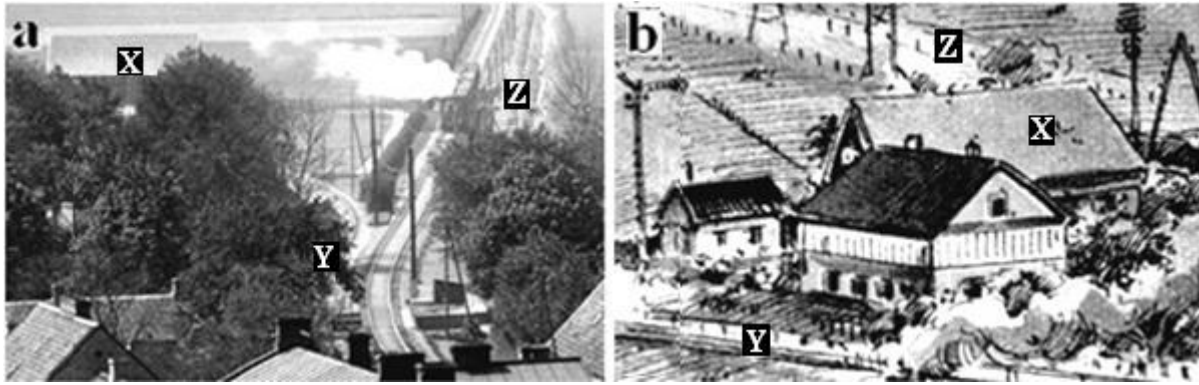
⁹ Källbyvägen hade sin början i Malmövägen (KSL: 109). När Ringvägen byggdes 1936 avvecklades Källbyvägens förbindelse med Malmövägen. Stattenavägen och Källbyvägen blev då en sammanhållen sträcka (KSL: 115) tills dessa vägar avvecklades helt. Det bör också påpekas att gården *Stattena* inte har markerats på någon karta i *Kartornas Lund* (KSL).

Fig. 9. Området kring Rådmanstorp. **a** Området år 1932 sett från söder. B Rådmanstorp, C Rådmanstorp, D Stattenavägen. K Källbyvägen. E Södra stambanan *Malmö–Stockholm*, F järnvägslinjen *Lund C–Trelleborg*, G järnvägslinjen *Högevall–Lund S–Revinge–Harlösa*. H koloniområdet *St Månslyckan*. Bygandet av koloniområdet *Haga* har påbörjats (I). (Observera att huset vid Stattenavägens mynning i Källbyvägen *inte* är Stattena.) **b** Området i början 1970-talet sett från sydost. Rådmanstorp (C) har rivits. Endast rester av den ursprungliga Stattenavägen (D med en markeringslinje) och Källbyvägen finns kvar. J gården *Stattena* med konstisbana till vänster. Observera att den nutida Stattenavägen (L med en markeringslinje) har en annan sträckning än den ursprungliga Stattenavägen. M Ringvägen. Bildkällorna: **a** Aero Materiel AB. Nordiska museet. **b** Lund i bild, 1972. s. 26 (onummerad). Foto: Lars Mongs.

gården *Stattena*. Det betyder att Rådmanstorp fjorton år tidigare kan ha fått sitt namn efter samma princip, dvs. efter en gård vid gatans södra mynning (Fig. 9a, b). Uppgifterna om namngivningen av Rådmanstorp förefaller då vara trovärdiga.

Rådmanstorp odlade Magistratens löningsjord och den markbit där Rådmanstorp fanns har varit bebyggd före 1880 (LUV2: 21 karta). Enligt beslutet från 1889 skulle lönejordarna efterhand dras in till staden och arrenderas ut på sedvanliga villkor (LUV2: 176: 1). Efter bildandet fick arrendet *Rådmanstorp* nya byggnader som ritats av stadsingenjör

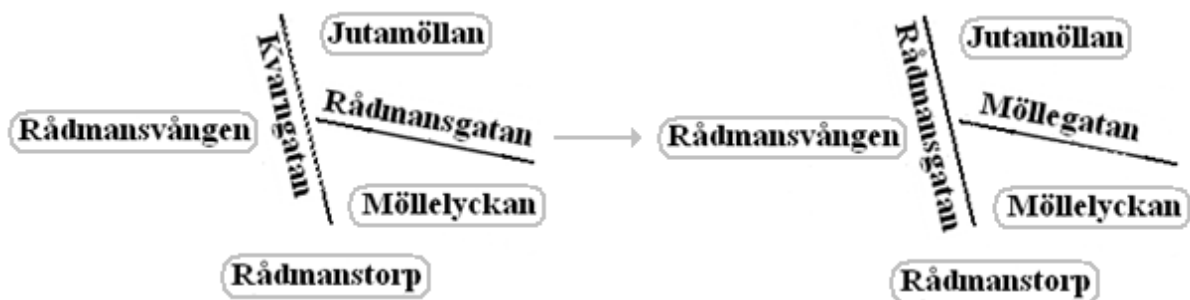
Fig. 10. Rådmanstorp. **a** Rådmanstorp 1899 sett från norr (X). **b** Rådmanstorp 1907. Byggnaden markerad med X i **a** motsvarar byggnaden markerad med X i **b**. Y järnvägslinjen *Lund C–Trelleborg*, Z södra stambanan. **a** Bagges samling. Bild 2501. Delförstoring. Lunds universitetsbibliotek. **b**. Allers Familj-Journal 21: 164–165. 1907. Delförstoring av bilden *Utställningarna i Lund 1907*.

A. B. Jacobsson (LUV2: 332: 3). Dessa byggnader var färdigställda 1899 (Fig. 10). Byggnaderna bör då ha kommit till mellan 1889 och 1899. Den första karta där dessa byggnader har markerats är från 1907 (KSL: 87). Det tidigaste belägget på namnet *Rådmanstorp*, som jag hittat och vilket också överensstämmer med uppgifter i DAL:s samlingar, finns på Ekonomiska kartan från 1913 baserad på rekognosceringar 1911–12 (KSL: 92–93).

Det betyder att byggnaderna för Rådmanstorp markerades på en karta vid tidpunkten då man skisserade fram de nya namnen på gatorna i Jutahusområdet. Namnet *Rådmanstorp* markerades på en karta tre–fyra år efter fastställandet av de nya gatunamnen. Kronologin talar då också för ett samband mellan *Rådmanstorp* och *Rådmanstorp*.

Man upptäcker att *Rådmanstorp* i likhet med *Möllegatan* får en dubbeltolkning: 'gatan som leder till Rådmanstorp' och 'gatan som gränsar till Rådmanstorp'. Intressant i sammanhanget är att namnbytet mellan *Möllegatan* (*Kvarngatan*) och *Rådmanstorp* också i detta fall var den grundläggande förutsättningen för denna dubbeltolkning (Fig. 11).

Rådmanstorp kan också sättas i samband med den tidigare omnämnda *Borgmästaregården* vid *Trollebergsvägen* (s. 14). Som redan kommit fram var *Rådmanstorp* ursprungligen Magistratens löningsjord avsedd för stadens borgmästare och rådmän. Arrendenas namn och namnens placering nordväst resp. sydost har då på tre olika sätt (*Borgmästaregård*–*högst*, *rådman*–*storp*–*lägst*) angett hierarkin i Magistraten. Man upptäcker att *Rådmanstorp* bildar ett par med *Borgmästaregården*. Eftersom namnet *Borgmästaregården* bevisligen har varit i bruk redan 1905 (se LSA 1905: 56 *Larsson Nils*) kan *Borgmästaregården* ha fungerat som startpunkt för bildandet av namnparets andra del *Rådmanstorp*. Utgående från sitt namn har *Rådmanstorp* då varit väl förankrat i sitt läge.

Fig. 11. Bytet av namn mellan två gator 1908. Möllegatan (Kvarngatan) fick sin placering vid Möllelyckan och gatan ledde till Jutamöllan. Rådmanstorp fick sin placering vid Rådmanstorp och gatan ledde till Rådmanstorp. Genom bytet bildar *Möllegatan* och *Rådmanstorp* ett namnpar. Man kan anta att namnparets medlemmar har fått sina namn på likvärdiga grunder. Det betyder att om *Möllegatan* har fått sitt namn efter Jutamöllan, vilket är den gängse uppfattningen, bör *Rådmanstorp* ha fått sitt namn efter Rådmanstorp och att om *Rådmanstorp* har fått sitt namn efter Rådmanstorp, vilket är den gängse uppfattningen, bör *Möllegatan* ha fått sitt namn efter Möllelyckan. Det betyder att *Möllegatan* och *Rådmanstorp* logiskt sett bör ha två namngivningsgrunder.

Rådmanstorp revs 1936. Förbindelsen över södra stambanan blev då mindre viktig och den lades igen 1947. Rådmanstorp:s södra del förvandlades till en grusstig mellan Västra koloniområdet (*St Månslyckan*) och Borgmästaregårdens koloniområde (*Haga*).

9.6 Trollebergsvägen

Den väg som nu kallas *Trollebergsvägen* har en komplicerad namnhistoria. År 1784 har sträckan kallats *wäg ifrån Wärpinge* och 1793 *wäg till Trolleberg* (KSL: 45 resp. 53). Man kan förmoda att de båda namnen har angetts efter en gård i vägens västra ända. Gården hette ursprungligen *Wärpinge* men fick 1768 namnet *Trolleberg* efter den adliga ätten *Trolle* (Ingers 1970: 25). Namnuppgiften på kartan från 1784 är då föråldrad.

I det första namnskicket från 1905 hette sträckan från Bantorget till Kvarngatan *Västra förstadsgatan* (KSL: 89). Sträckans fortsättning väster om Jutahuset kallades [*Väg till Lomma*] (KSL: 87). År 1914 blev *Lommavägen* det officiella namnet på hela sträckan (MAG 31/12 1914 § 405).

Gatunamnskommittén föreslog 1922 att sträckan från Bantorget till Wärpinge skulle kallas *Wärpingevägen* och sträckan från Wärpinge till Lomma *Lommavägen* (SFM 17/11 1922 § 328 bilaga 127). Stadsfullmäktige fastställde 1923 emellertid endast *Lommavägen* medan frågan om namnet på sträckan från Bantorget till Wärpinge lämnades öppen (SFM 23/2 1923 § 84).

Att man inte fastställde *Värpingevägen* kan bero på att ett antal boende längs vägen redan i november 1920 protesterat mot namnet *Värpingevägen* och önskat att sträckan från staden till Jutahusen skulle få ett gatunamn t.ex. *Almgatan* eller *Västra förstadsgatan* som gatan tidigare hade hetat. Bland de protesterande fanns Jutahusbon *Herman Schwerkofsky* (s. 20f). En månad efter fastställandet av *Lommavägen* fick sträckan från Bantorget till Värpinge det till sin grund aristokratiska namnet *Trollebergsvägen* (SFM 23/3 1923 § 112). Vid namngivningen kan man ha dragit till minnes att Rådmansgatan i början av 1900-talet kallats *Trollebergsvägen* då man av allt att döma hade planer på att dra vägen över Lommavägen mot Trollebergs ägor i norr (s. 15). Den nya Trollebergsvägen gick nu i stället till Trollebergs ägor i Värpinge. Vid namngivningen kan man då också ha dragit till minnes att vägen i slutet av 1700-talet redan kallades så (se ovan). Namnet är då också historiskt motiverat.

10 Allmänna iakttagelser av namnskicket

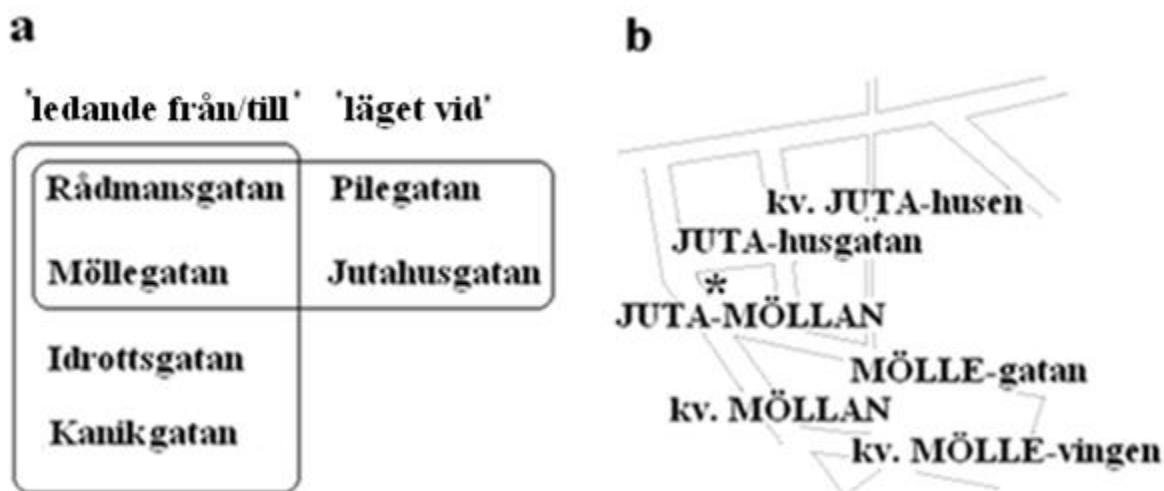
När vi nu granskat namnskicket i Jutahusen är det dags att göra några allmänna iakttagelser av namnskicket. Vi upptäcker att de flesta gatunamn är kortformer (reduktioner), att namnen bildar namngrupper av vilka några är funktionella och att det finns förskjutningar i placeringen av namnen. I området har också funnits inofficiella namn som senare fått en officiell status. Namnbeståndet omfattar även udda namn. Dessa namn tas inte upp i denna sammanfattande genomgång utan undersöks separat (s. 40f).

10.1 Namn som reduktioner

Sammanfatta namn som förkortats genom att utesluta en mellanled kallas *reduktioner*. Reduktioner uppstår särskilt i de fall där namnet har varit för långt eller otympligt för vardagligt bruk (Pamp 1988: 10). Förkortningen kan också ske på mental nivå utan att det oförkortade namnet någonsin existerat. Det är då frågan om ideella reduktioner (Pamp 1988: 36).

De flesta gatunamn i Jutahusen får en tydligare tolkning om man betraktar dem som ideella reduktioner. Följaktligen kan man säga att *Idrottsgatan* omfattar idén om den intilliggande idrottsplatsen, *Pilegatan* idén om en angränsande rad av (poppel)pilar, *Möllegatan* idén om Möllelyckan/Jutamöllan och *Rådmansgatan* idén om Rådman svängen/Rådmanstorp.

Ledfogens *s* finns ibland kvar i reduktioner. Ett oväntat *s* i en sammansättning är då en indikation på reduktionbildning (Zilliacus 2002: 194). Som redan kommit fram kan *Kaniksgatan* vara en felskrivning av *Kanikgatan*. Då förleden *kanik* brukar fogas till efterleden utan *s*

Fig. 12. Funktionella namngrupper. **a** Gruppering av gatunamnen med avseende på namngivningsprincipen 'ledande från/till' och 'läget vid'. **b** Läget för gatu- och kvartersnamnen på *Juta* och *Mölla* norr resp. söder om den rivna Jutamöllan.

råkar namnformen *Kaniksgatan* indikera att det är frågan om en redukt. Det är då en ytterligare faktor som kan ha bidragit till uppfattningen om att *Kaniksgatan* omfattar idén om Kaniks tegelfabrik.

10. 2 Funktionella namngrupper

Betraktar man de enskilda namnen närmare upptäcker man att de bildar två funktionella grupper. Som i fallet med ideella reduktioner kan dessa namngrupper ha kommit till genom omedvetna mentala processer.

Ledande från/till och läget vid

Gatunamnen i Jutahusen kan delas in i två grupper med avseende på riktning och läge: 'ledande från/till något' och 'läget vid något' (Fig. 12a): Vid Pilegatan har funnits poppelpilar. Jutahusgatan var utdragen längs södra sidan av det sammanhängande stråk som markerade vägens betydelse som Lunds gamla infartsgata. Idrottsgatan markerar sträckan från idrottsplatsen till Jutahusens inre delar. Som redan kommit fram kan man i tolkningen av *Rådmansgatan* och *Möllegatan* tillämpa dessa namngivningsprinciper samtidigt: 'läget vid Rådmansvången', 'ledande till Rådmanstorp' resp. 'läget vid Möllelyckan', 'ledande till Jutamöllan'. Som redan påpekats blev dessa dubbeltolkningar möjliga efter namnbytet mellan Kvarngatan (Möllegatan) och Rådmansgatan. Det är ett starkt argument för att dubbeltolkningen är verklighetsbaserad. Placeringen av *Kaniksgatan* i schemat är problematisk då

gatan har två namnformer och namnformerna sammanlagt tre tolkningar. Man kan lösa dilemmat enklast om man betraktar namnformen *Kanikgatan* som den avsedda. Som uppkallelsenamn kan *Kanikgatan* ha en anknytning till Prästelyckan (s. 41). *Kanikgatan* hör då till kategorin 'ledande från' eftersom gatans numrering börjar vid Prästelyckan.

Läget norr och söder om

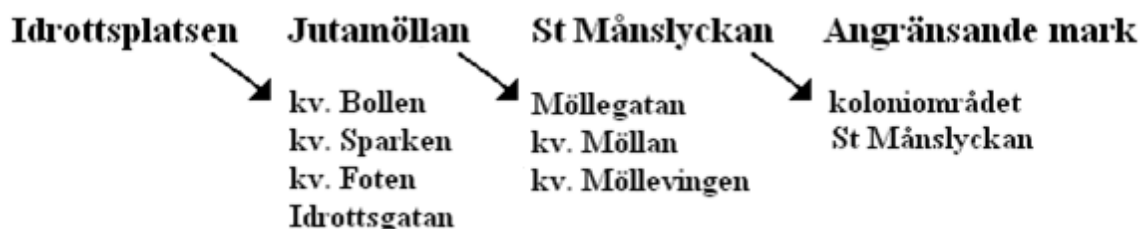
Namnen på *Juta* och *Mölla* bildar en annan funktionell namngrupp. Man upptäcker att dessa namn finns norr (*Jutahusgatan* och kvarteret *Jutahusen*) resp. söder (*Möllegatan* och kvarteren *Möllan* och *Möllevingen*) om den rivna Jutamöllan. Fördelningen av namnen förenar områdets norra och södra del och placerar Jutamöllan i områdets historiska centrum (Fig. 12b). Man kan förstå behovet av en sådan förenande markör då områdets norra och södra del historiskt sett är skilda områden.

Placeringen av namnen lyckades emellertid inte förena området i praktiken. Området var delat i en norra och södra del i gängbildningsmönstret bland Jutahusbarnen (Alwerud 1984: 41): ”Man höll sig mest till den egna gatan” (Ville Wickström i *Sydsvenskan* 8/2 1987). Rådmansgatans södra del ned mot södra stambanan kan däremot ha betraktats som ett neutralt territorium och stället blev en samlingsplats för ungdomar i Jutahusen (Brodén 1968: 74). Tecken på en ojämn fördelning av förmögenhet ser man 1951 då det i de två södra kvarteren fanns sex registrerade personbilar medan det i de fyra norra kvarteren endast fanns en registrerad personbil (kartbilaga i BYN 7/11 1956 § 412).

Senare ändringar i området har gjort dessa funktionella namngrupper svårare att upptäcka. Dessa ändringar har avsett dels områdets struktur (nedhuggningen av poppelpilarna 1911, rivningen av Rådmanstorp 1936) dels områdets namnskick (avskaffandet av områdesbeteckningen *Möllelyckan* och slutligen ändringen av kvartersnamnen *Möllevingen* till *Kvarnvingen* och *Möllan* till *Väderkvarnen* 1946 resp. 1982).

10.3 Förskjutningar i placeringen av namn

Området för den rivna Jutamöllan har fått sina namn från Idrottsplatsen. Namn som har anknytning till Jutamöllan finns i St Månslyckan. St Månslyckan har i sin tur gett sitt namn åt det angränsande koloniområdet (Fig. 13). Förskjutningen av namnen kan betraktas som en kedjereaktion som initierades genom att de boendes intresse för fotboll och idrott uppmärk-

Fig. 13. Förskjutningar i placeringen av namn

sammades i namn på orter i norra delen av området och avslutades då de boende i St Månslyckan 3 markerade sitt intresse för trädgårdsodling genom att ge det angränsande koloniområdet namnet *St Månslyckan*.

10.4 Arbetsnamn

En ort får ibland ett namn på ett tidigt stadium. Namngivningen är då inofficiell och namnen är avsedda för att vara provisoriska. Sådana namn kallas *arbetsnamn* (GON: 23 f).

Ett exempel på ett arbetsnamn i Jutahusen är *Nya skolan* som senare ersattes med *Klosterskolan* (s. 8). Namnen *Gamla skiftesvägen* och *Odalgatan* existerade i högst två år, förekommer bara några gånger i handlingar och ersattes 1908 med *Rådmansgatan* resp. *Kanik(s)gatan* (s. 15f). De kan då också betraktas som arbetsnamn.

Gamla skiftesvägen anger att vägen har dragits längs en gammal ägo gräns av mellan odlade markområden, i detta fall mellan Rådmansvången och lyckorna i Jutahusområdet (jfr *skiftesväg* i SAOB 26: S 3969). *Odalgatan* antyder att gatan har dragits genom jord som sedan gammalt ligger i kultur (jfr *odaljord* i SAOB 18: O 201). Man upptäcker att dessa två namn står i ett motsatsförhållande till varandra. Det betyder att namnen är beskrivande och klassificerande. *Gamla skiftesvägen* och *Odalgatan* kan då sägas vara arbetsnamn som har en appellativisk karaktär (jfr Zilliacus 2002: 167).

Arbetsnamn kan senare också bli officiella. *Västra förstadsgatan* (s. 18) är ett sådant namn. Det tydligaste exemplet på ett arbetsnamn som senare blivit officiellt är emellertid *Svaneskolan* (s. 41).

11 Udda namn

I det föregående har vi sett hur kännedom av de lokala betingelserna vid namngivningen underlättar namntolkningen. När man tar de lokala betingelserna i betraktande upptäcker man att det i Jutahusen även finns udda namn.

11.1 *Kanikgatan*

Enligt stadsplaneförslaget från 1906 skulle Kanikgatan dras genom västra delen av Prästelyckan till Västra förstadsgatan (Trollebergsvägen) (LUV2: 156). Kanikgatans karaktär som uppkallelsenamn (s. 32) kommer tydligare fram om man antar att namngivningen baseras på denna sträckning.

Med uppkallelsenamn vill man ibland suggerera fram en viss likhet mellan två orter (Pamp 1988: 11). Betraktar man *Kanikgatan* som en ideell redukt (s 37) som omfattar idén om Kanikmarken upptäcker man likheter mellan *Kanikgatan* och *Odalgatan*, vilket var gatans ursprungliga namn (s. 16, 17). Vid namngivningstillfället kan man också ha sett skämtsamma likheter mellan höätande munkar i Kannick (jfr diktцитatet av Tegnér på s. 29) och grönsaksätande kolonister i Prästelyckans koloniområde, särskilt då kolonirörelsen i början av 1900-talet var en ny företeelse som vissa personer kan ha betraktat med skepsis.

Det är dock mera troligt att den verkliga namngivningsgrunden inte har varit associeringen av Kanikmarken med Prästelyckan utan associeringen av en kanik med prästen i *Prästelyckan*. Då de präster som odlat Prästelyckan inte var kaniker utan präster vid St Peters Klosters kyrka kan denna namntolkning ifrågasättas på historiska grunder. Att namngivningen ändå kan ha skett på denna grund stöds av det faktum att en analog namngivning skedde i Prästelyckan när man 1920 fastställde namnet på den väg som man dragit genom lyckan. Mera om det berättas i nästa kapitel.

11.2 Namn på *Svane*

Det tidigare omnämnda koloniområdet i Prästelyckan avvecklades i mitten av 1960-talet när man började planera byggandet av en högstadieskola i lyckan. Skolan fick på planeringsstadiet namnet *Svaneskolan* (LUV2: 174: 1). Det blev senare också det officiella namnet på skolan. Kvarteret för skolan fick 1968 – efter att namnet *Svane* via skolan etablerat sig i Prästelyckan – namnet *Pastor Svane* (BYN 2/10 1968 § 429).

Namnet *Svane* avser Olof Jensen Svane som 1643–1667 var Lunds förste stadskomminister (LSH: 115ff). Han hade sina ägor inom stadsvallen i det område som efter honom kallas *Svanelyckan* omfattande Observationsparken och Stadsparken (LSK2: 177). (Före Svanes tid fanns St Månskyrka, som gett namnet åt St Månslyckan, i lyckans nord-

västra hörn vid stadsvallen.) Namnet *Svane* har kommit från Svaneluckykan till Prästelyckan på följande sätt: Gatan längs Svaneluckykans norra sida har efter lyckan fått namnet *Svanegatan*. För att underlätta trafiken till och från staden byggdes 1877 en avfart från den nuvarande Trollebergsvägen över Prästelyckan. Vägen leddes via en vägport under järnvägslinjen till Svanegatan. Vägen kallades i början *Sydvästra infartsvägen* men fick 1920 efter Svanegatan namnet *Svanevägen* (SFM 27/2 1920 § 107). Svaneskolan har fått sitt namn efter läget vid Svanevägen och kvarteret *Pastor Svane* – som redan kommit fram – har fått sitt namn efter skolan.

Som vi minns bestod Prästelyckan av löningsjord för prästen vid St Peters Klosters kyrka. Svane hade sin tjänstgöring i Stora Råby och Bjällerup och så vitt man vet hade han inget med St Peters Klosters kyrka att göra. Namnet *Svane* finns alltså i ett sammanhang där det kan skapa missförstånd.

Associeringen av stadskomminister *Svane* med prästen i Prästelyckan är ett analogt förfarande med den föreslagna associeringen av en kanik med prästen i Prästelyckan tolv år tidigare (vilket genom en felskrivning gav gatunamnet *Kaniksgatan*). Associeringen av stadskomminister *Svane* med prästen i Prästelyckan 1920 kan då ha aktualiserat korrigeringen av *Kaniksgatan* till *Kanikgatan* 1923.

Kvarteret *Pastor Svane* har alltså fått sitt namn efter Svaneskolan. Att ett kvarter får sitt namn efter byggnader inom kvarteret är en intressant företeelse och namngivningsordningen stämmer också för Polhemskolan och dess kvarter *Uppfinnaren* i Rådman svången. Namnet *Polhemskolan* är från 1966 (LUV2: 179: 1). Namnet *Uppfinnaren* bestämdes för kvarteret först åtta år senare 1974 (BYN 31/7 1974 § 266). Den person efter vilken skolan och kvarteret har fått sina namn är den svenske uppfinnaren Christopher Polhem (1661–1751).

11.3 Namnhybrider

Vi har sett hur namnet *Svane* har kommit från Svaneluckykan via Svanegatan och Svanevägen till Prästelyckan. Men inte bara *Svane* utan även *Svaneluckykan* i sin helhet har vandrat från Svaneluckykan till Prästelyckan. I Prästelyckan har namnet kolliderat med lyckans ursprungliga namn *St Peters Klosters Prästelycka*. I kollisionen har namnen hybridiserats till *St Petri Klosters Svaneluckykan* (se Alwerud 1984: 22). Ett annat exempel på en hybrid är *Kagnickstenbocksgatan* som en sammansmältning av *Kaniksgatan* och *Stenbocksgatan*. Hybriden uppstod

Fig. 14. Läget för Klosterlyckan och Klosters Prästegårdslycka enligt Lunds stadskarta från 1853 (KSL: 69).

i Gatunamnskommitténs maskinskrivna anteckningar när man i två intilliggande meningar föreslog först förkortningen av *Kaniksgatan* till *Kanikgatan* och sedan förkortningen av *Magnus Stenbocksgatan* till *Stenbocksgatan* (Gatunamnskommittén). Hybriderna har sedan suddats över men den är fortfarande fullt läsbar.

Hybridisering är ett känt fenomen i språkkontakt när det gäller ortnamn (Sandnes 2012) och släktnamn (Frändén 2010: 76, 213). Däremot tycks det inte finnas uppgifter om ortnamnshybrider som skulle ha uppstått genom namnkollision inom ett och samma språk. Det betyder att sådana namnformer kan vara tämligen sällsynta. Trots det har jag här kunnat presentera två autentiska fall av just sådana hybrider.

Hybriderna kan i detta fall betraktas som lapsusar. Men oberoende av hur en oönskad namnform har kommit till finns alltid risk för att man börjar använda den och att den så småningom ersätter det ursprungliga namnet. Så har ännu inte skett med *St Petri Klosters Svanelyckan*. Däremot har man på andra grunder börjat kalla Prästelyckan *Klosterlyckan*.

11.4 *Klosterlyckan*

Prästelyckan kallas ibland *Klosterlyckan* (t.ex. stadsplaneförslaget från 1906, Ekonomiska kartan 1911–1912, Ingers 1970: 22, LUV2: 154: 1, LUV2: 165). Det är överraskande då det i norr, på andra sidan av Trollebergsvägen och Fjelievägen, också har funnits en lycka som kallats *Klosterlyckan* (Fig. 14). Man får då intrycket att Klosterlyckans territorium även har

Klostergårdslyckan → (Kloster[gårds]lyckan →) Klosterlyckan

Klosters Prästegårdslycka → (Kloster[s Prästegårds]lycka →) Klosterlyckan

Fig. 15. Reduktbildning som resulterar i två identiska namn. Observera att *Klosters* är ett genitivattribut. Dess bortfall har då kompenserats med bestämd form.

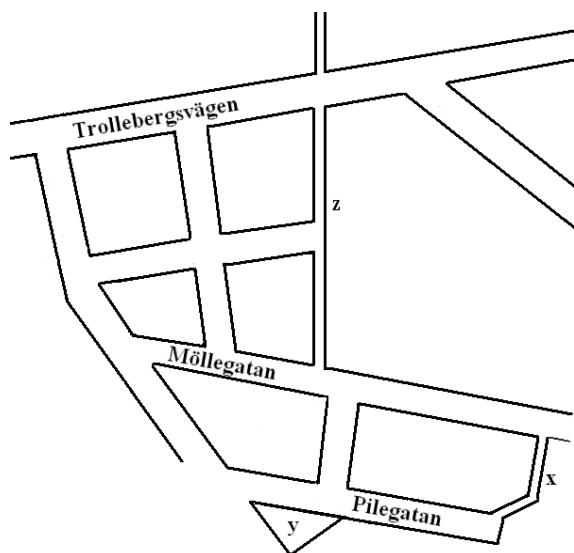
kommit att omfatta Prästelyckan (se t.ex. Pamp 1998: 90f som anser att det är frågan om en ”utvidgad betydelse” och Ingers 1970: 22 som anser att Prästelyckan består av ”den södra delen av Klosterlyckan”). Då den egentliga Klosterlyckan inte brukar vara markerad på nutida kartor får man även intrycket att Klosterlyckan har förflyttats till Prästelyckan. Dessa företeelser ter sig märkliga då de två lyckorna i egentlig mening inte ens har gränsat till varandra.

Att Klosterlyckan och Prästelyckan verkligen är två helt skilda landområden ser man tydligt i utredningen angående ägoförhållandena inom Lunds stads jordrymd som gjordes 1903 (SFM 1903 bilaga 6: 6). Men namnbruket har varit vacklande. Enligt Stadsfullmäktiges protokoll gränsades Klosterlyckan 1903 i söder och väster av vägen till Fjellie medan Klosters Prästelycka gränsades i norr av vägen till Lomma (SFM 1903, bilaga 18). Klosterlyckan låg alltså norr om Prästelyckan. När staden 1906 utredde möjligheten att från St Peters klosters församling anskaffa Klosterlyckan gränsade landbiten i norr till landsvägen mot Värpinge, i väster till Jutahusområdet, i söder till St Månslyckan (SFM 1906, bilaga 79). Klosterlyckan var alltså identisk med Prästelyckan. (Förvärvningen av Klosterlyckan/Prästelyckan blev av först 1961 genom ett bytesavtal med St Peters Klosters pastorat.)

Att det fanns två orter som kallades *Klosterlyckan* orsakade förvirring i förvaltningen då man inte alltid med säkerhet visste vad som egentligen var vad (se t.ex. BYN 26/10 1904 § 203 med bilaga Litt P 203). Denna förvirring konkretiserades när den skola som 1910–1912 byggdes i Rådmansvången sydväst om Prästelyckan fick namnet *Klosterskolan* (s. 8) baserat på Prästelyckans alternativa namn. I den egentliga Klosterlyckan fanns emellertid också en skola som hette *Klosterskolan*. Det ledde till att man var tvungen att ändra namnet på denna skola till *Klosters småskola* (Ingers 1970: 30).

Man kan lösa mysteriet med de två lyckorna om man betraktar *Klosterlyckan* som resultat av reduktbildning. Klosterlyckan i norr har på 1700-talet kallats *Closter Gårds Lyckan* medan Prästelyckan har kallats *Closter Prästens Lycka* (KSL: 24, 47) (I namnformerna har jag utelämnat förleden *St Peters* som ibland finns med.) *Klosterlyckan* i

Fig. 16. Orter som ännu inte fått ett namn (markerade med x, y och z).

norr kan då betraktas som redukt av *Closter Gårds Lyckan* (*Klostergårdslyckan*). *Klosterlyckan* som ett alternativt namn på Prästelyckan kan i sin tur betraktas som redukt av *Closter Prästens Lycka* eller *Klosters Prästegårdslycka* (Fig. 15). De två reduktbildningarna har lett till att det uppstått två homonyma orter som kallas *Klosterlyckan*. Reduktbildningen har emellertid inte skett parallellt och lika effektivt. Det har lett till flera samtidiga namnformer och detta har bidragit till osäkerheten om namnens syftning.

12 Orter som ännu inte fått ett namn

Namngivningsprocessen i Jutahusen har ännu inte avslutats. Gränden som förenar Pilegatan och Möllegatan saknar i praktiken namn (markerad med x i Fig. 16). Visserligen beslöt man 1958 att gränden skulle betraktas som en fortsättning på Pilegatan och följaktligen få gatans namn (SFM 30/5 1958 § 112). Utgående från grändens ringa mått känns beslutet dock omotiverat. Gränden kan dock tidigare ha varit bredare då man i en tidningsartikel från 1932 varnar de gående för cyklister som i hög fart kommer rusande genom gränden (Anderssons klippssamling 1932: 216. LUN). Det kan betyda att man efter 1958 gjort gränden smalare och dess fastställda namn då har blivit inaktuellt.

Parken vid Pilegatan saknar också namn (markerad med y i Fig. 16). Genom att jämföra kartor upptäcker man att parken motsvarar södra spetsen av den forna Möllarelyckan (Fig. 1a, 1d vs Fig. 5b). Då professor *Johan Jacob von Döbeln* (ursprungligen *Döbelius*) 1740 varit ägare till Jutamöllan kunde man namnge parken efter honom.

Med tiden uppstod flera provisoriska gångstigar från kvarteren *Möllan* och *Möllevingen* till Lommavägen. Dessa gångstigar gick tvärs över koloniområdet i Präste-

lyckan. Användningen av dessa gångstigar upplevdes som störande av dem som hade odlingar i området. För att befria kolonisterna från störningarna gjorde staden 1920 gångstigen längs västra sidan av Prästelyckan till en officiell förbindelselänk mellan Möllegatan och Lommavägen (Trollebergsvägen) (SFM 9/4 1920 § 180). Denna gångstig (markerad med z i Fig. 16) saknar fortfarande namn. Det är en anmärkningsvärd omständighet då gångstigens fortsättning på andra sidan av Trollebergsvägen längs idrottsplatsens östra sida redan har ett namn, nämligen *Kärleksgången*. Namnet fastställdes 1947 som en sedan gammalt vedertagen benämning (SFM 14/2 1947 § 39 bilaga 21). Någon skylt, som skulle visa namnet, har emellertid inte satts upp vid stigen.

Kärleksgången anlades 1905 (SFM 16/12 1904 nr 229). I början saknade stigen belysning vilket förefaller snålt då en gasledning redan var dragen längs stigen (SFM 16/2 1906 § 41 med bilaga 17). Stigen var följaktligen avskild och mörk. Dess namn, *Kärleksgången*, som enligt ovan är naturligt framvuxet, kan då sättas i samband med rykten om lokal prostitution som vid denna tid florerade bland Jutahuskillar (s. 15).

Som redan kommit fram bodde stadsantikvarie *Ragnar Blomqvist* (1901–1983) fram till sin disputation 1929 på Möllegatan. Han hörde då till de första Jutahusborna. Han torde också vara den mest namnkunnige Jutahusbon genom tiderna. Vid en eventuell namngivning av gångstigen från Möllegatan till Trollebergsvägen kunde man beakta möjligheten att namnge den efter honom.

I framtiden kan det också uppstå nya orter som behöver namnges. För namngivningen av någon av dessa orter står ordet *pugga* 'groda' av *Puggeholmen* till förfogande. Som vi minns var Puggeholmen en holme i en damm i St Månslyckan 1 i nära anslutning till bebyggelsen. Det förefaller ha varit frågan om en ganska omfattande landformation (Fig. 1b). Spekulationer om att Puggeholmen och den nära liggande Gidsholmen skulle ha varit rester av befästningsanordningar (Erlandsson 1930: 15) behöver då nödvändigtvis inte vara helt grundlösa. Som vi minns fylldes graven runt Puggeholmen mellan 1876 och 1896 igen och 1907 anlades koloniträdgårdar i området (s. 3, 6, 14).

13 Sammanfattning av observationerna

När man bebygger ett område skapar man också orter som bör förses med namn. Om dokumentation om de tillämpade namngivningsprinciperna saknas kan man ändå nå framgångar i namntolkningen om man placerar namnen in i den närhistoriska miljö som fanns vid tidpunkten när orterna fick sina namn.

På 1800-talet var Jutahusen ett fattigmansområde för inflyttare som av allt att döma inte lyckats hitta bostad inom stadskärnan. Traditionellt har *juta* i sammanhanget tolkats som jyllänning. Då konkreta uppgifter om danskar saknas kan *juta* i sammanhanget anknyta till ordets tilläggsbetydelse 'främling' som använts i en nedsättande bemärkelse.

I slutet av 1800-talet började man bygga nya hus i området. Byggandet av Jutahusen skedde utan myndighetskontroll innan någon stadsplan för området blivit fastställd. Många Jutahusbor var uppskattade arbetare i den moderna mekaniska industrin som vuxit fram i anslutning till södra stambanan och Jutahusområdet. Jutahusen hade flera anmärkningsvärda egenskaper. Det hade karaktär av en enklav och var i slutet av 1920-talet ett av Lunds tätast bebodda områden. Jutahusen var ett nybyggt område medan omgivningen visade tecken på förfall. Bebyggelsen fanns på stadens mark utanför stadskärnan och gränsade till St Peters klostrets socken och kommun. Jutahusborna bodde då på landet men var formellt stadsbor. De flesta Jutahusbor hade flyttat till området från andra orter och de utmärkte sig inte bara genom sitt ursprung utan även genom sina progressiva idéer: engagemanget i den tidiga bostadsrätts- och koloniträdgårds- och idrottsrörelsen.

En av de krafter som påverkat utformningen av områdets namnskick kan ha varit polaritet mellan Jutahusbornas önskan att bli betraktade som äkta stadsbor och myndigheternas vilja att betrakta området som en stadsdel i landsbygden.

I det första namnskicket, som kan ha skapats av Jutahusborna, kallades Möllesträdet *Kvarngatan* och den sträcka av Lommavägen som angränsade till Jutahusen *Västra förstads-gatan*. Namn på *juta* och *mölla* saknades.

När staden med början av 1908 grep in kan man se att namnskicket fick en mera lantlig och enkel karaktär: *Föreningsgatan* och *Kvarngatan* blev *Jutahusgatan* resp. *Mölle-gata*. *Västra förstads-gatan* avskaffades och sträckan från Bantorget till Lomma fick namnet *Lommavägen*. Rådmansgatan, Pilegatan och Kanikgatan fick sina namn efter lokala förhållanden (arrende, trädplantering, lycka).

I namnen på kvarteren ser man en balans mellan dessa två tendenser: Tre av kvarteren fick namnen efter Jutahusbornas intresse för fotboll (*Bollen*, *Sparken* och *Foten*) medan namnelementen *juta* och *möllan* användes i namn på de tre resterande kvarteren (*Jutahusen*, *Möllan* och *Möllevingen*).

Eftersom P. J. Palmqvist och eventuellt också J. F. Eskilsson tycks ha varit ansvariga för utformningen av kvarteren och dragningen av gatorna kan man förmoda att de även haft inflytande i utformningen av det första namnskicket. Jutahusborna *Hermann Schwerkofsky*

och *Ragnar Blomqvist* dyker ibland upp i handlingar efter det första namnskicket. De kan då ha haft inflytande i skapandet av det andra namnskicket.

Det finns också direkta bevis på att Jutahusborna har haft inflytande i utformningen av områdets namnskick. De avfärdade namnförslaget *Värpingevägen* vilket ledde till att vägen till slut fick namnet *Trollebergsvägen*. Namnen på de två koloniområdena *St Månslyckan* och *Haga* har uppstått bland Jutahusborna. Att *Idrottsgatan* är den enda gata som 1908 fick behålla både sitt namn och sin placering kan också vara Jutahusbornas förtjänst.

Allmänt sett har namnen i Jutahusen varit mycket föränderliga. Namn har försvunnit (*Kvarngatan, Föreningsgatan, Västra förstadsgatan, Lommavägen, Kaniksgatan, Sydvästra infartsvägen, kv. Möllan, kv. Möllevingen*) och ersatts med nya namn (*Möllegatan, Jutahusgatan, Kaniksgatan, Trollebergsvägen, Svanevägen, kv. Väderkvarnen, kv. Kvarnvingen*). Två namn har fått en ny placering (*Möllegata* och *Rådmansgatan*). Namngivningen har ibland inletts med provisoriska namn *Gamla skiftesvägen* (→ *Rådmansgatan*), *Odalgatan* (→ *Kaniksgatan*), *Västra koloniområdet* (→ *St Månslyckan*). Det betyder att *Rådmansgatan* haft tre, *Kaniksgatan* och *Trollebergsvägen* två, *Jutahusgatan, Svanevägen* och kvarteren *Väderkvarnen* och *Kvarnvingen* ett tidigare namn.

Denna dynamik har lett till att namnskicket har fått en ordnad karaktär. Ordning i namnskicket kommer fram i gatunamnens taxonomi baserad på principer 'ledande från/till något' och 'läget vid något'. Ordning kan man också se i placeringen av namn. Således finns namnen på *Juta* norr och namnen på *Mölla* söder om den rivna Jutamöllan. Det finns också systematiska förskjutningar i placeringen av namn (idrottsplats → området för Jutamöllan → *St Månslyckan* → stadens odlings- och betesmark). I *Rådmansvången* har placeringen av *Borgmästaregården* och *Rådmanstorp* nordväst resp. sydost på tre olika sätt (borgmästaregård–högst, rådman–torp–lägst) angett hierarkin i Magistraten. Denna ordning och reda baseras nödvändigtvis inte på någon regelrätt planering utan kan ha uppstått genom omedvetna processer analogt med uppkomsten av ideella reduktioner (se nedan).

Många av namnen i Jutahusen förefaller vara ideella reduktioner, spontana kortformer, där den underliggande formen avslöjar namngivningsprincipen. Den underliggande formen kommer tydligast fram när man betraktar namnen i det historiska sammanhang där namngivningen av orterna skedde. Följaktligen omfattar *Pilegatan* idén om en trädplantering längs gatan och *Idrottsgatan* idén om idrottsplatsen. Hos *Möllegatan* och *Rådmansgatan* får man fram två underliggande former som kompletterar varandra. *Möllegatan* omfattar då idén om Jutamöllan och *Möllelyckan* och *Rådmansgatan* idén om *Rådmanstorp* och *Rådmansvången*.

Ett speciellt fall är namnformen *Kaniksgatan* där ledfogens *s*, som kan vara ett skrivfel, indikerar reduktbildning och namnet har då av Jutahusborna tolkats så att det omfattar idén om Kaniks tegelfabrik.

Ett intressant drag i namnskicket från 1908 är att gator ännu inte hade anlagts när man fastställande deras namn: *Rådmansgatan* avsåg vid fastställandet även en icke-existerande sträcka mellan Papegojelyckan och idrottsplatsen. Byggandet av denna sträcka blev aldrig av. Pilegatan anlades först fjorton år efter fastställandet av gatans namn. Dessa exempel visar att namngivningen av gator på förhand ingalunda är en modern företeelse som antytts av källor (Johansson 2007: 17, Pamp 1998: 7) utan har tillämpats redan i början av 1900-talet.

Förändringar i området har i några fall gjort de tillämpade namngivningsprinciperna svåra att upptäcka. Med borttagandet av poppelpilarna blev *Pilegatan* ogenomskinligt. Avvecklandet av arrendet *Rådmanstorp* och förkortningen av *Rådmansgatan* ledde till att *Rådmansgatan* endast kunde associeras med *Rådmansvången*. Ett specialfall i utvecklingen av namnskicket är revisionen av adresser (namn på mikroorter) i mitten av 1920-talet vilket förklarar varför de flesta Jutahusbor vid denna tid till synes har bytt bostad. Då namnen på gatorna hade ändrats 1908 fick de flesta Jutahusbor under de första årtiondena vänja sig vid att bo i tre olika adresser.

Namnskicket har i viss mån också utvecklats i en icke-önskvärd riktning. Man har associerat prästen i *Prästelyckan* med stadskomminister *Olof Jensen Svane* (*Svanevägen*, kvarteret *Pastor Svane*). Med korrigeringen av namnet *Kaniksgatan* till *Kanikgatan* 1923 blev associeringen av en kanik med prästen i *Prästelyckan* möjlig. Fast kaniker och stadskomminister *Svane* var präster har de ingen historisk anknytning till *Prästelyckan* som bestod av löningsjord för prästen vid *St Peters Klosters kyrka*. Associeringen av *Prästelyckan* med stadskomminister *Svane* har gett lyckan ett ytterligare namn nämligen *St Petri Klosters Svanelyckan* baserat på hybridisering av *St Peters Klosters Prästelycka* med *Svanelyckan*. Reduktion av *Prästelyckans* längre namnform [*St Peters*] *Klosters Prästegårdslycka* har gett lyckan ett tredje namn *Klosterlyckan*. Lyckans namn blev då identiskt med namnet på en annan lycka som fanns norr om *Lommavägen*. Genom att 1946 ändra kv. *Möllevingen* till kv. *Kvarnvingen* och 1982 kv. *Möllan* till *Väderkvarnen* försvann namngruppen på *Mölla* som hade sin motsvarighet i namngruppen på *Juta* i norra delen av området. Senare har det dessutom upptäckts att dessa ändringar av kvartersnamnen var helt onödiga.

I området finns också orter som ännu inte fått namn. Till dessa orter hör parken vid *Pilegatan* som består av södra spetsen av *Möllarelyckan* och gångstigen från *Möllegatan* till

Trollebergsvägen. Studien har föreslagit att parken kunde namnges efter Johan Jacob Döbelius som 1740-talet ägde Jutamöllan och stigen efter Lunds förste stadsantikvarie *Ragnar Blomqvist* (1901–1983) som hörde till de första Jutahusborna. Studien har också aktualiserat frågan om återinförandet av kvartersnamnen *Möllan* och *Möllevingen* och presenterat ordet *pugga* 'groda' som ett användbart namnelement från områdets historiska namn (*Puggeholmen*).

Att Jutahusen har kunnat behålla sin integritet är ingalunda en självklarhet. Det har funnits planer vars genomförande radikalt skulle ha förändrat i områdets karaktär och då också kanske haft verkningar på dess namnskick. Planerna på dragningen av järnvägslinjer genom området avskrevs 1922. Med byggandet av Fasanvägen och Ringvägen 1926 resp. 1936 avskrevs planerna på en genomfartsled. Planerna på förlängningen av Kanikgatan (och Jutahusgatan) genom Prästelyckan, som föreslagits i stadsplaneförslaget från 1906, kunde efter byggandet av Svaneskolan 1968–1970 inte heller verkställas.

Som redan kommit fram har Jutahusen utmärkt sig på flera områden. Utgående från resultat i denna studie kan Jutahusen även ligga i täten när det gäller omfattningen av de förändringar som områdets namnskick under de gångna 110 åren har genomgått. Tack vare dessa ändringar har områdets namnskick fått en välordnad karaktär.

Studien har också kompletterat och fördjupat några av de gatunamnstolkningar som Pamp (1998) har presenterat i sitt uppslagsverk om Lunds bebyggelsenamn *Från Gödelöv till Östen Undéns gata*.

Enligt Pamp (1998: 91) syftar förleden i *Pilegatan* antingen på pilar som vuxit vid gatan eller på Pilelyckan. Studien har visat att det första antagandet är korrekt och att träden egentligen var poppelpilar (svartpopplar). Enligt Pamp (1998: 91) innehåller förleden i *Kanikgatan* ordet *kanik* 'präst som är medlem av domkapitlet' med oviss syftning. Studien har föreslagit att syftningen är till prästen i Prästelyckan och att gatans tidigare namn *Kaniksgatan* är en felskrivning som anknutit namnet till Kaniks tegelfabrik. Enligt Pamp (1998: 91) har Rådmansgatan fått sitt namn efter Rådmansvången och Möllegatan efter Jutamöllan. Studien har upptäckt att *Rådmansgatan* och *Möllegatan* bildar ett namnpar. Man kan anta att namngivningen av orterna inom ett par sker på likvärdiga villkor. Studien har följaktligen föreslagit kompletteringen av Pamps tolkningsförslag med Rådmanstorp resp. Möllyckan. *Rådmansgatan* och *Möllegatan* får då en dubbeltolkning dvs. två namngivningsgrunder som inte kan skiljas åt.

Källor, litteratur och förkortningar

(Tidningsartiklarna, notiserna, debattinläggen, pressklippen och kartorna har utelämnats. Fullständiga hänvisningar till dessa källor finns i texten.)

Ahlstrand, Jan Torsten, 1985: *GAN*. Gösta Adrian-Nilsson. Lund: Signum.

Alwerud, Anna, 1984: *Jutahusen – en arbetarstadsdel i Lund*. En etnologisk undersökning av ett bostadsområde. Uppsats ET 003 vid Etnologiska institutionen, Lunds universitet. Stencil. LUN.

BLH = *BLHJ*. Lunds stads järnvägar 1901–1939. Red. Gunnar Sandin. 1987. (Årsskrift 69.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.

BLM = *Biographiskt lexicon öfver namnkunnige svenska män* 4. 1838. Upsala: Leffler och Sebell.

Blom, K. Arne, Carl-Eric Erlandsson och Jan Mårtensson, 1991: *När idrotten kom till Lund*. (Årsskrift 73.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.

Blomqvist, Ragnar, 1978: *Lunds historia* 2. Nyare tiden. Lund: LiberLäromedel.

— 1985: *Stadsvallen i Lund*. Ett unikt byggnadsminne. (Årsskrift 67:2.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.

Brodén, Carl G., 1968 [1940]: Några glimtar från västra stadsdelen. I *Vi minns om Lund vid sekelskiftet*: 72–75. (Årsskrift 50.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.

BYN = Lunds stad. Byggnadsnämndens arkiv. Protokoll med bilagor. AI. Lunds stadsarkiv.

Dahl, Carl G., 1943: *Pomologi*. 1. Äpplen. 2. uppl. Stockholm: Bonniers.

DAL = Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund.

DRK = Lunds stad. Drätselkammarens arkiv. Protokoll. AI. Lunds stadsarkiv.

Ek, Sven B., 1962: *Väderkvarnar och vattenmöllor*. En etnologisk studie i kvarnarnas historia. (Nordiska museets handlingar 58.) Stockholm: Nordiska museet.

— 1982: *Nöden i Lund*. En etnologisk stadsstudie. 2. uppl. Lund: Liber.

Emanuelsson, Urban, Claes Bergendorff, Magnus Billqvist, Bengt Carlsson och Nils Lewan, 2002: *Det skånska kulturlandskapet*. (Årsbok för Naturskyddsföreningen i Skåne 2001/Skånes natur 88.) Lund: Naturskyddsföreningen i Skåne.

Erlandsson, Hans, 1930: *Om vattendragen och den äldsta bebyggelsen i Lund*. (Årsskrift 12.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.

Falkman, Axel, 1877: *Ortnamnen i Skåne*. Etymologiskt försök. Lund: Gleerups.

- FLG = Förteckning över Lunds stads gator, vägar och öppna platser. Fristående förteckning i LSA 1925/1928.
- Fribing, Berndt, 2004: *Stubbapilen, slättens signum*. En bok om pilar och pilevallar. Utgiven på eget förlag.
- Frändén, Märith, 2010: ”Att blotta vem jag är”. Släktnamnsskick och släktnamnsbyten hos samer i Sverige 1920–2009. Doktorsavhandling. Uppsala universitet. (Namn och samhälle 23.)
- FSR = Fastighetsregister (egendomsregister) i LSA.
- Gadd, Carl-Johan, 2000: *Den agrara revolutionen 1700–1870*. (Det svenska jordbrukets historia 3.) Stockholm: Natur och Kultur.
- Gatunamnskommittén = Lunds stad. Stadsfullmäktiges arkiv. Kommittéers arkiv. Kommittén för stadens gatunamn. Protokoll och anteckningar 1916–1922. FI: 42. Lunds stadsarkiv.
- GON = *God ortnamnsred*. Ortnamnsrådets handledning i namnvård. 2001. (Ortnamn och namnvård 6.) Gävle: Ortnamnsrådet.
- Göransson, Karin, 1989: *I Jutahusens kvarter*. Jutahuset – i går, i dag, i morgon. Uppsats i Kulturgeografi. SG001. Geografiska institutionen. Lunds universitet. Opublicerad.
- Hallberg, Göran, 1991: *Skånes ortnamn*. Serie A. Bebyggelsenamn. Del 2. Bara härad. Lund: Gleerups.
- Henrikson, Alf, 1982: *Verskonstens ABC*. Höganäs: Bra Böcker.
- Hobroh, Gunnar, 1944: Till de skånska pilvallarnas historia: I *Folkkultur* 4: 36–75.
- Holgersson, Ulrika, 2012: Att leva som kvinna i Lund från 1862 och framåt. I Sverker Oredsson, 2012: *Lunds historia* 3: 339–355. Lunds kommun.
- Honkanen, Tapio, 2011: *Jutahuset*. Utveckling av namnskicket i en kulturhistoriskt betydelsefull stadsdel i Lund. Privat tryck.
- Ingers, Ingemar, 1962: *Ortnamn i Lund* 1. Stadsområdet före inkorporeringarna. (Årsskrift 44.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.
- 1970: *Ortnamn i Lund* 2. Sankt Peters kloster och Lunds landsförsamling. (Årsskrift 52.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.
- Johannesson, Gösta, 1971: *Skånes historia*. Stockholm: Bonniers.
- Johansson, Carina, 2007: *I gatuplanet*. Namnbrukarperspektiv på gatunamn i Stockholm. Doktorsavhandling. Uppsala universitet. (Namn och samhälle 20.)
- Johansson, Carita, 2003: *Skånska möllor*. Väderkvarnar i Skåne. Utan förlag.

- Karlsson, Roland och Karin Schibbye, 1972: *Hamlad pil i vall och allé*. Den skånska pilen – historia, nuläge, framtid. Alnarp: Lantbrukshögskolan.
- Kjeldsen, Jens Elmelund, 2008: *Retorik idag*. Introduktion till modern retorikteori. Lund: Studentlitteratur.
- KLM = *På landet i Lund*. Om koloniområden då och nu. 2012. (Årsbok 94.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.
- KSL = Annika André och Christina Högstedt, 1990: *Kartornas Lund*. Från 1580-talet till 1950. (Årsskrift 72.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.
- Landén, Fredrik och Hugo Landén, 1904: *Kalender öfver Skåne och Blekinge 2*. Landsbygden. Utgiven på eget förlag.
- LBK = *Lunds Bollklubb 40 år*. Kapsel Rb–Rh. LUN.
- Ljunggren, Karl Gustav, 1937–1939: Bennikan. I *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift 1937–1939*: 1–6. Lund: Sydsvenska ortnamnssällskapet.
- LKC = Lunds kolonisters centralföreningsarkiv. Styrelsens protokoll 1915–1961. A1:1. Lunds stadsarkiv.
- LSA = *Lunds stads adresskalender*. LUN.
- LSH = *Lunds Stifts herdaminne*. Ser 2 (4). Torna kontrakt. 1952. Lund: Gleerups.
- LSK2 = *Lunds stadskärna 2*. Clemens och Drottens rotar. Bevaringsprogram. 1981. Lund: Bevaringskommittén.
- LSK3 = *Lunds stadskärna 3*. Krafts rote. Bevaringsprogram. 1983. Lund: Bevaringskommittén.
- LUL = Lunds lantmäteri.
- LUN = Lundasamlingen, Lunds stadsbibliotek.
- Lund i bild*, 1972. Malmö: Allhem.
- LUV1 = *Lund utanför vallarna 1*. Bevaringsprogram. 1991. Lund: Bevaringskommittén.
- LUV2 = *Lund utanför vallarna 2*. Bevaringsprogram. 1996. Lund: Bevaringskommittén.
- MAG = Rådhusrättens och Magistratens arkiv. Magistratens allmänna protokoll. AIIIa. Landsarkivet i Lund.
- Mårtensson, Jan, 2003: *Väster – stadsdel med stort v*. (*Väster – stadsdel med stor bokstav*.) (Årsbok 85.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.
- NAB = Lunds kommun. Namnberedningens arkiv. 1942–1964. AI:1. Lunds stadsarkiv.
- Oredsson, Sverker, 2012: *Lunds historia 3*. Lunds kommun.
- Pamp, Bengt, 1988: *Ortnamnen i Sverige*. 5. uppl. Lund: Studentlitteratur.

- 1998: *Från Gödelöv till Östen Undéns gata*. En uppslagsbok över ortnamn i Lund under två tusen år. (Årsbok 80.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.
- Paunonen, Heikki, Jani Vuolteenaho och Terhi Ainiala, 2009: Industrial urbanization, working-class lads and slang toponyms in early twentieth-century Helsinki. I *Urban History* 36 (3): 449–472.
- Pehrsson, Per-Jan, 1976: 1850–1900. De skånska städerna under järnvägsbyggandets epok. I *Bygga skånska städer*. Aspekter på stadsarkitektur efter 1850: 21–53. (Sydsvenska Dagbladets årsbok 1976.) Malmö: Sydsvenska Dagbladet.
- SAH = *Samling av anmälningar till handelsregistren* 1. Aktiebolagsregister. 1909, 1922.
- Sandin, Gunnar, 1999: *Kring Lund C*. (Årsbok 81.) Lund: Föreningen *Gamla Lund*.
- Sandnes, Berit, 2012: Stedsnavn og språkkontakt i Namn och bygd. I *Namn och bygd* 100: 165–179.
- SAOB = *Svenska Akademiens ordbok över svenska språket*. 1– . 1898–. Lund.
- SFM = Lunds stad. Stadsfullmäktiges arkiv. Protokoll med bilagor. AI. Lunds stadsarkiv.
- SHK = *Sveriges handelskalender* 1905 och 1910. Stockholm: Bonniers.
- Skansjö, Sten, 2012: *Lunds historia* 2. Lunds kommun.
- SOL = Språk- och litteraturcentrum vid Lunds universitet.
- SRK = *Skånska Rekognosceringskartan* 1812, 1815–1820. 1986. Lantmäteriet.
- Sundgren, Ingvar, 1995: Mina affärer i gammal och nutid. Tillägg i *Minnen från Väster*. 1989. Manuskript. LUN.
- Svensson, Håkan och Kent Kastman, 2003: *Äpplen i Sverige*. 224 äppelsorter i text och bild. Stockholm: Prisma.
- Tapper, Karl Gustaf, 1986: *Industriarkitektur vid södra stambanan i Lund 1856–1906*. Lund: Studentlitteratur.
- Tegnér, Esaias, 1919: *Samlade dikter* 2. Utg. Ewert Wrangel och Fredrik Böök. Stockholm: Norstedts.
- Truedsson, Hans, u.å.: *En Lundainstitution under 75 år*. Blad ur Byggnadsnämndens historia. Stencil. LUN.
- Zilliacus, Kurt, 2002: *Forska i namn*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Intervjuer
- Jan Peterson, Arkelstorp, muntligt meddelande 31/10 2007.
- Anders Lindahl, Lunds universitet, e-postmeddelande 26/11 2012.

1908 den 10 februari

N° 99

Magistraten stadgade att nedan nämnda gator och
 Rådhusgatan och de följande Rådhusgatan:
 den gata som korsar Rådhusgatan från Lomma till Rind
 samt gata mellan i ena ändan S:t Mikaelsgatan N° 1/3
 de s. h. Jutahuset och S:t Mikaelsgatan samt i andra änd-
 en de s. h. Rådhusgatan och N° 3 Pilegatan.
Rådhusgatan;

Den från Rådhusgatan genom de s. h. Jutahuset
 till Rådhusgatan N° 1: Jutahusetgatan;
 den söder om Jutahuset mellan de s. h. Jutahuset
 och N° 3 S:t Mikaelsgatan gående gatan: Mollvegatan;
 den från Mollvegatan genom de s. h. Jutahuset till
 Rådhusgatan från Lomma till Rind gående gatan: S:t Mikael-
gatan;
 gatan från Rådhusgatan mellan N° 1 och N° 3 S:t
 Mikaelsgatan: Pilegatan;
 den från Pilegatan genom N° 3 S:t Mikaelsgatan till
 Mollvegatan gående gatan: Kaniksgatan;

Magistratens protokoll 10/2 1908 om fastställandet av gatunamnen i Jutahuset. Observera särskilt de excerperade namnformerna Pilegatan och Kaniksgatan.

Pilegatan   Kaniksgatan

